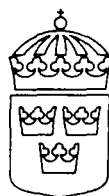

Regeringens proposition

1994/95:74

Återlämnande av kulturföremål

Prop.
1994/95:74

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 27 oktober 1994

Ingvar Carlsson

Margot Wallström
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen läggs fram förslag till lagstiftning för att i svensk rätt införliva rådets direktiv 93/7/EEG av den 15 mars 1993 om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en annan medlemsstats territorium. Direktivet skall införlivas som en följd av EES-avtalet.

Enligt direktivet skall vissa kulturföremål som olagligt förts bort från en medlemsstat under vissa förutsättningar återlämnas till den statens territorium.

De bestämmelser som kräver lagform tas in som ett nytt kapitel i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1995.

1	Förslag till riksdagsbeslut	3
2	Lagtext	4
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.	4
3	Ärendet och dess beredning	10
4	Bakgrund	10
5	EG-direktivet om återlämnande av kulturföremål	11
5.1	Närmare om direktivets innehåll	11
6	Gällande rätt	13
7	Ett nytt kapitel i kulturminneslagen	14
8	Prövningen av tvister om återlämnande	15
8.1	Vilka domstolar skall pröva tvisterna?	15
8.2	Vem skall talan riktas mot?	17
8.3	Ersättning	17
8.4	Rättegångskostnader	20
9	Vilken myndighet skall vara centralmyndighet?	21
10	Tvångsmedel	22
11	Övriga frågor	24
12	Ikraftträdande	25
13	Författningskommentar	25
Bilaga 1	Sammanfattning av promemorian	34
Bilaga 2	Promemorians lagförslag	35
Bilaga 3	Sammanställning av remissyttranden	40
Bilaga 4	Lagrådsremissens lagförslag	43
Bilaga 5	Lagrådets yttrande	45
Bilaga 6	EG-direktivet i svensk lydelse	52
Bilaga 7	EG-direktivet i engelsk lydelse	59
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 oktober 1993. .	66

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 1994/95:74

Regeringen föreslår att riksdagen

antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. skall införas ett nytt kapitel, 6 kap., av följande lydelse.

6 kap. Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål

1 § Ett kulturföremål som efter den 31 december 1994 olagligt förts bort från en stat som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och som finns i Sverige skall på begäran återlämnas till den staten.

Definitioner

2 § Med ett kulturföremål avses i detta kapitel ett föremål som

1. i den stat det förts bort från betraktas som en nationell skatt av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde enligt lagar eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 36 i Romfördraget, och

2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till denna lag eller är integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller en integrerad del av en offentlig samling och upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, ett arkiv eller en biblioteksamling.

Med en offentlig samling avses en samling som ägs av

- en stat som avses i 1 §,
- en lokal eller regional myndighet i en sådan stat, eller
- en offentlig institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

3 § Med att ett kulturföremål olagligt förts bort avses att föremålet förts från en stats territorium i strid med den statens regler till skydd för nationella skatter, eller att efter en tidsbegränsad laglig bortförsel föremålet inte har återlämnats eller något annat villkor för bortförslens har överträtts.

Väckande av talan

4 § Den stat från vars territorium kulturföremålet olagligt förts bort kan vid allmän domstol väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet.

Till en ansökan om stämning i mål som avses i första stycket skall fogas dels en handling som beskriver föremålet och som anger att det är ett kulturföremål, dels en förklaring av den behöriga myndigheten i den återkrävande staten om att föremålet olagligt har förts bort.

Är annan än den som innehar föremålet ägare, skall domstolen, om ägaren är känd, underrätta honom om att talan väckts. Detsamma gäller i fråga om den som har en särskild rätt till föremålet.

5 § Domstolen får på ansökan av den stat från vars territorium ett kulturföremål olagligt förts bort besluta om säkerhetsåtgärd beträffande föremålet. Därvid skall bestämmelserna i 15 kap. 2, 5, 7, 8 och 10 §§ rättegångsbalken tillämpas. Med bättre rätt till viss egendom skall i det sammanhanget avses rätt att få egendom återlämnad.

6 § Talan om återlämnande skall väckas inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom om föremålets belägenhet och om vem som innehade det. Talan får dock inte väckas senare än trettio år efter det att föremålet olagligt fördes bort. I fråga om föremål som enligt 2 § tillhör en offentlig samling och kyrkliga föremål som har ett särskilt skydd enligt det återkrävande landets lag, får dock talan väckas inom sjuttiofem år efter bortförselein.

Om bortförselein inte längre är olaglig när talan väcks, skall talan ogillas.

Ersättning

7 § Om ett kulturföremål skall återlämnas är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skäligen ersättning av den återkrävande staten, om innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

Den som förvärvat föremålet genom arv, testamente eller gåva är berättigad till ersättning endast om den som föremålet förvärvats från skulle ha varit det.

Ersättningen skall fastställas i målet om återlämnande av kulturföremålet.

Undersökning

8 § Tingsrätten får på ansökan av den myndighet som regeringen bestämmer (den centrala myndigheten) besluta att myndigheten får genomföra en undersökning hos någon för att söka efter ett visst kulturföremål som olagligt förts bort från en stat som anges i 1 §. Tillstånd får lämnas endast om

1. det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen,
2. den hos vilken undersökningen skall vidtas skäligen kan befaras undandra sig att lämna uppgift om han innehar föremålet, och
3. vikten av att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som berörs.

Ansökan skall göras skriftligen.

Om det skäligen kan befaras att föremålet kan komma att gömmas undan eller någon annan åtgärd vidtas för att hindra eller försvåra ett återlämnande, får beslut enligt första stycket meddelas utan att motparten bereds tillfälle att yttra sig över ansökan. Motparten behöver i så fall inte heller underrättas om rättens beslut innan undersökningen påbörjas.

Beslutet gäller omedelbart, om inte annat bestäms.

9 § Av ett beslut om undersökning skall framgå i vilken utsträckning den centrala myndigheten har rätt att få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

Vid undersökning skall tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 §, 7 § andra stycket och 9 § första stycket rättegångsbalken.

Prop. 1994/95:74

Myndigheten får begära handräckning av kronofogdemyndigheten för att genomföra undersökningen. Därvid tillämpas 16 kap. 10 § utskökningsbalken.

10 § Om det sökta föremålet påträffas vid undersökningen får den centrala myndigheten ta hand om föremålet, om det skäligen kan befaras att innehavaren genom att gömma undan föremålet eller genom att företa någon annan åtgärd hindrar eller försvårar ett återlämnande.

11 § Den som berörs av ett omhändertagande enligt 10 § kan skriftligen begära prövning av det vid den tingsrätt som prövade ansökan om tillstånd till undersökningen. När begäran kommit in skall rätten snarast möjligt och, om det inte finns synnerliga skäl, senast fjärde dagen därefter hålla förhandling.

Till förhandlingen skall kallas både den som berörs och den centrala myndigheten.

Vid förhandlingen skall myndigheten redovisa skälen för omhändertagandet. Den som berörs skall få tillfälle att yttra sig. Förhandlingen skall, om möjligt, pågå utan avbrott. Uppskov får äga rum endast om det finns synnerliga skäl till det. Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut.

12 § Domstolen skall bestämma hur länge omhändertagandet skall bestå. Tiden får inte sättas längre än som är oundgängligen nödvändigt. Ett omhändertagande får dock bestå högst tre månader.

13 § Om domstol enligt 5 § fattat beslut om säkerhetsåtgärd beträffande ett föremål upphör beslut om omhändertagande av samma föremål att gälla.

Rättegångsbestämmelser

14 § Vid rättegången i mål enligt detta kapitel tillämpas vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning inte är tillåten.

Vid handläggningen av frågor som avses i 8 och 11 §§ tillämpas vad som är föreskrivet i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Tingsrätten är domför med en lagfaren domare.

Om inte annat sägs i detta kapitel avgörs frågan om behörig domstol enligt 10 kap. rättegångsbalken.

Kostnader

15 § I mål enligt detta kapitel gäller i fråga om rättegångskostnaderna 18 kap. rättegångsbalken med följande ändringar. Om den återkrävande statens motpart inte insett eller bort inse att föremålet olagligt förts bort, skall den återkrävande staten svara för kostnaderna vid tingsrätten. Detsamma gäller under sådana omständigheter kostnaderna i högre rätt, om de har orsakats av att staten överklagat. För kostnad som avses i 18 kap. 6 § rättegångsbalken svarar dock alltid den part som orsakat kostnaden.

16 § Den återkrävande staten svarar för kostnaderna för verkställigheten av en dom om återlämnande av ett kulturföremål. Prop. 1994/95:74

Lagval

17 § Om ett olagligt bortfört kulturföremål återlämnats, skall äganderätten till föremålet bestämmas enligt den återkrävande statens lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995.

- A. 1. Arkeologiska föremål som är äldre än 100 år och som härrör från
 - utgrävningar och fynd på land eller under vatten,
 - arkeologiska fyndplatser,
 - arkeologiska samlingar.
2. Föremål som utgör en integrerad del av söndertagna konstnärliga, historiska eller religiösa minnesmärken som är äldre än 100 år.
3. Tavlor och målningar som utförts helt för hand, på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
4. Mosaiker som inte tillhör kategorierna 1 och 2 och teckningar som utförts helt för hand på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
5. Originalgravyrer, tryck, silkscreentryck och litografier med deras respektive matriser och originalaffischer¹.
6. Originalskulpturer eller originalstatyer och kopior, framställda enligt samma process som originalet¹ och som inte tillhör kategori 1.
7. Fotografier, film och negativ av dessa¹.
8. Inkunabler och manuskript, inklusive kartor och partitur, enstaka eller i samlingar¹.
9. Böcker som är äldre än 100 år, enstaka eller i samlingar.
10. Tryckta kartor äldre än 200 år.
11. Arkiv och däri ingående delar, som är äldre än 50 år, på vilket underlag och i vilket medium som helst.
12. a. Samlingar² och föremål från zoologiska, botaniska, mineralogiska eller anatomiska samlingar.
- b. Samlingar² av historiskt, paleontologiskt, etnografiskt eller numismatiskt intresse.
13. Transportmedel som är äldre än 75 år.
14. Andra antikviteter som inte tillhör kategorierna A1–A13 och som är äldre än 50 år.

Kulturföremålen i kategorierna A1–A14 omfattas av denna lag bara om deras värde motsvarar eller överstiger de ekonomiska gränsvärdena under B.

¹ Som är äldre än femtio år och inte tillhör upphovsmannen.

² Enligt definitionen av EG-domstolen i dess dom i mål 252/84:

"*Samlarföremål* enligt nr 99.05 i Gemensamma tulltaxan är föremål som har de egenskaper som krävs för att ingå i en samling, dvs. föremål som är relativt sällsynta, som normalt inte används för sitt ursprungliga ändamål, är föremål för speciella transaktioner utanför den normala handeln med liknande bruksföremål och är av högt värde".

B. Ekonomiska gränsvärden tillämpliga på vissa kategorier under A
VÄRDE 0 (Noll)

- 1 (arkeologiska föremål)
- 2 (delar av minnesmärken)
- 8 (inkunabler och manuskript)
- 11 (arkiv)

128 000 kr

- 4 (mosaiker och teckningar)
- 5 (gravyrer)
- 7 (fotografier)
- 10 (tryckta kartor)

427 000 kr

- 6 (statyer)
- 9 (böcker)
- 12 (samlingar)
- 13 (transportmedel)
- 14 (alla andra föremål)

1 282 000 kr

- 3 (tavlor)

Bedömningen av om villkoren för det ekonomiska gränsvärdet är uppfyllda måste göras när återlämnande begärs. Det ekonomiska värdet är det som föremålet har i den återkrävande medlemsstaten.

I en departementspromemoria som upprättats inom Kulturdepartementet Återlämnande av kulturföremål (Ds 1994:66) föreslås lagstiftning för att med svensk rätt införliva rådets direktiv 93/7/EEG. Promemorian har remissbehandlats. En sammanfattning av promemorian och promemorians lagförslag finns i *bilagorna 1 och 2*. En förteckning av remissinstanserna och en sammanställning av remissyttrandena återfinns i *bilaga 3*.

Lagrådet

Regeringen beslutade den 15 september 1994 att inhämta Lagrådets yttrande över de lagförslag som finns i *bilaga 4*. Lagrådets yttrande finns i *bilaga 5*.

Lagrådet har bl.a. diskuterat direktivets bestämmelse om ersättning till innehavaren vid återlämnande av ett kulturföremål (artikel 9 i direktivet, 6 kap. 7 § i författningsförslaget). Lagrådet ifrågasätter om den tolkning av direktivet som gjorts i remissen är nödvändig. Om så är fallet menar Lagrådet att en ersättningsskyldighet för svenska staten måste införas. Regeringen, som finner att Lagrådets tolkning av direktivet skulle innebära att större förpliktelser läggs på andra stater än direktivet ger uttryck för, kan inte ansluta sig till Lagrådets synpunkter i denna del. Regeringen återkommer till frågan i avsnitt 8.3. Lagrådet har också ifrågasatt om reglerna om den centrala myndighetens befogenhet att genomföra undersökningar (artikel 4 i direktivet och 6 kap. 8-13 §§ i författningsförslaget) är nödvändiga. Om så anses vara fallet har Lagrådet dock föreslagit vissa ändringar av reglerna. Regeringen som även i denna del menar att den svenska lagstiftningen inte kan avvika från direktivet anser att regleringen behövs, men ansluter sig till de ändringar som Lagrådet föreslagit. Denna fråga behandlas i avsnitt 10. Lagrådet har därutöver framfört vissa synpunkter av närmast teknisk och redaktionell karaktär. Regeringen ansluter sig i stort till dessa synpunkter. De behandlas närmare i avsnitt 13.

4 Bakgrund

EES-avtalet trädde i kraft den 1 januari 1994. Avtalet baseras på delar av EG:s regelverk. EES-avtalet innebär ett åtagande för EFTA-länderna (Schweiz undantaget) att i sin rättsordning införliva de rättsakter som bilagorna till avtalet hänvisar till.

De rättsakter som ingår i EES-avtalet omfattar direktiv, förordningar m.m. som antagits av EG till och med den 31 juli 1991. Även EG-regler som antagits efter detta datum skall omfattas av EES-avtalet om de bedöms vara relevanta. Sålunda har Gemensamma EES-kommittén genom att lägga till ett nytt kap. XXVIII till bilaga 2 i EES-avtalet beslutat att rådets direktiv nr 93/7/EEG av den 15 mars 1993 om återlämnande av kulturföremål som

olagligt förts bort från en medlemsstats territorium skall ingå i avtalet (se prop. 1993/94:203, bilaga 1 s. 103). Finland, Island, Norge och Sverige har åtagit sig att före den 1 januari 1995 införliva direktivet med sina respektive rättsordningar. Direktivet i svensk översättning och i dess engelska lydelse fogas till denna lagrådsremiss som *bilaga 6 och 7*.

Det kan i sammanhanget nämnas att direktivet har vissa beröringspunkter med det arbete som det särskilda organet Unidroit bedriver för att få till stånd en konvention om återlämnande av stulna och olagligt exporterade kulturföremål.

5 EG-direktivet om återlämnande av kulturföremål

Enligt direktivet om återlämnande av kulturföremål skall ett kulturföremål som olagligt förts bort från en medlemsstats territorium under vissa förutsättningar återlämnas till den staten. Det behöver inte vara fråga om stulna eller på annat sätt olovligt åtkomna föremål. Det avgörande är att det skett en olaglig bortförsel.

Direktivet har tillkommit för att när den inre marknaden genomförts ge medlemsstaterna möjlighet att komma åt utförseln av sådana föremål som enligt lagstiftning, som har stöd i artikel 36 i Romfördraget, utgör nationella skatter och således kan undantas från den fria rörligheten för varor.

Direktivet har anknytning till en av rådet år 1992 antagen förordning (EEG) nr 3911/92 om export av kulturföremål. Enligt förordningen krävs det en exportlicens för utförsel av kulturföremål från EU. Förordningen blir gällande i Sverige först vid ett eventuellt medlemskap i EU.

5.1 Närmare om direktivets innehåll

Av artikel 1 i direktivet framgår att *kulturföremål* är sådana föremål som klassas som en nationell skatt (national treasure) enligt lagstiftning eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 36 i Romfördraget. Föremålet skall vidare tillhöra någon av de kategorier av föremål och falla inom de värdegränser som framgår av en bilaga till direktivet. Även föremål som inte framgår av bilagan är kulturföremål i direktivets mening om de utgör en integrerad del av offentliga samlingar som framgår av museers, arkivs eller bibliotekssamlingars inventarieförteckningar eller är inventarier i kyrkliga institutioner. Med offentliga samlingar avses samlingar som tillhör en medlemsstat, en lokal eller regional myndighet eller en institution vars verksamhet helt eller till väsentlig del bekostas av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

Ett kulturföremål anses ha *olagligt förts bort* om det förts från en stats territorium i strid med dess regler om skydd för nationella skatter eller i strid med rådets förordning (EEG) nr 3911/92 om export av kulturföremål, eller

inte återlämnats efter en tidsbegränsad laglig bortförrel eller någon annan överträdelse skett av ett villkor som ställts för tillstånd till en sådan bortförrel.

Av artikel 13 framgår att direktivet endast avser föremål som bortförts efter den 31 december 1992.

Med *återlämnande* avses enligt artikel 1 kulturföremålets faktiska återlämnande till den stats territorium som det förts bort från.

Enligt artikel 3 skall medlemsstaterna utse en eller flera *centrala myndigheter* som skall utföra vissa i artikel 4 och 6 angivna uppgifter. Centralmyndigheterna skall enligt artikel 4 samarbeta med sina motsvarigheter i andra länder och därvid särskilt

1. på begäran av en annan medlemsstat söka efter ett visst kulturföremål som olagligt bortförts från dess territorium och fastställa vem som innehar föremålet,
2. underrätta berörda medlemsstater när ett kulturföremål påträffas som kan antas ha blivit olagligt bortfört,
3. ge de behöriga myndigheterna i den berörda medlemsstaten möjlighet att fastställa om ett enligt punkten 2 påträffat föremål är ett kulturföremål,
4. vidta alla nödvändiga åtgärder för att ett sålunda påträffat föremål bevaras,
5. genom tillfälliga åtgärder förhindra att ett återlämnandeförfarande undviks, och
6. agera förmedlare mellan den återkrävande staten och den som innehar föremålet och därvid underlätta för parterna att få till stånd ett skiljeförfarande.

Myndigheterna i den återkrävande staten har två månader på sig att enligt punkten 3 undersöka föremålet. Om det inte görs inom denna tid behöver den centrala myndigheten inte lämna bistånd enligt punkterna 4 och 5.

När talan om återlämnande väckts skall enligt artikel 6 den centrala myndigheten i det återkrävande landet underrätta motsvarande myndighet i det krävda landet. Den sistnämnda myndigheten skall därefter genast underrätta de centrala myndigheterna i de andra medlemsstaterna.

Den stat från vars territorium föremålet förts kan enligt artikel 5 vid domstol i det land där föremålet befinner sig väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet för egen räkning eller – och om någon sådan innehavare inte finns – mot den som innehar det för annans räkning. För att talan skall kunna upptas till prövning skall till stämningsansökan bifogas en handling som beskriver det aktuella föremålet med en förklaring om att det är ett kulturföremål. Vidare skall bifogas en förklaring av den behöriga myndigheten i den återkrävande staten om att kulturföremålet blivit olagligt bortfört.

I artikel 15 sägs att direktivet inte skall inverka på möjligheterna för en medlemsstat eller den som frånstulits ett kulturföremål att annars inleda rättegång, vare sig det är fråga om brottmål eller om tvistemål.

Artikel 7 innehåller regler om *preskription*. Talan om återlämnande skall väckas senast inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom

om kulturföremålets belägenhet och vem som innehade det för egen eller annans räkning. Under alla förhållanden får talan inte väckas när mer än 30 år gått sedan den olagliga bortförsele ägde rum. För offentliga samlingar och kyrkliga föremål gäller en längre tidsfrist räknat från bortförsele, 75 år. För att den längre fristen skall gälla för kyrkliga föremål krävs dock att det finns särskilda regler till skydd för sådana föremål i det återkrävande landet. De särskilda reglerna om längre frister gäller emellertid inte för länder som saknar tidsfrister eller när det i bilaterala avtal fastställts längre frister. Ytterligare en begränsning är att talan om återlämnande skall ogillas om bortförsele inte längre är olaglig när talan väcks.

Av artikel 9 framgår att om ett föremål skall återlämnas, den som innehar det för egen räkning är berättigad till skälig ersättning. Förutsättningen är att innehavaren var i god tro när han förvärvade föremålet. Om föremålet förvärvats genom arv eller gåva skall innehavaren inte behandlas förmånligare än den som han förvärvade föremålet från. Bevisbördan i fråga om innehavarens goda tro skall avgöras av lagen i den stat där saken prövas. Ersättningen skall betalas av den återkrävande staten när föremålet återlämnas.

Enligt artikel 10 skall kostnaderna för att verkställa ett återlämnande betalas av den återkrävande staten. Detsamma gäller för centralmyndighetens kostnader för att bevara föremålet.

I artikel 11 föreskrivs att betalning av ersättning enligt artiklarna 9 och 10 inte skall påverka den återkrävande statens rätt att kräva betalning av dem som var ansvariga för den olagliga bortförsele.

I artikel 12 sägs att äganderätten till föremålet efter det att återlämnande skett avgörs av lagen i den återkrävande staten.

Att tillämpningen av direktivet kan utsträckas framgår av artikel 14. Enligt denna får medlemsstaterna låta även föremål som inte framgår av direktivet omfattas av reglerna. Vidare kan de låta direktivet också avse krav som grundar sig på bortförsele som ägt rum före den 1 januari 1993.

Artiklarna 16 och 17 innehåller administrativa bestämmelser.

Enligt artikel 18 skall medlemsstaterna ha införlivat direktivet inom nio månader från dess antagande, dvs. senast den 15 december 1993. Vissa stater har dock fått den tiden utsträckt till ett år.

Regler om övergripande anpassningar finns i protokoll 1 till EES-avtalet.

6 Gällande rätt

Svensk rätt innehåller inga regler om återlämnande av egendom på den grunden att den olagligt förts från ett annat land. Däremot finns regler som innebär att den som olovligen berövats ett föremål kan få tillbaka det.

Av 2 § lagen (1986:796) om godtrosvärv av lösöre framgår att den som förvärvat lösöre av någon som hade det i sin besittning men inte hade rätt att förfoga över det blir ägare till egendomen om han fått den i sin besittning och var i god tro. Den som på grund av godtrosvärvet förlorat

äganderätten till föremålet har enligt 4 § samma lag rätt att få tillbaka det mot lösen.

Prop. 1994/95:74

Den som är i ond tro blir däremot inte ägare till föremålet. Ägaren eller någon annan som har rätt till föremålet – exempelvis en panthavare – har i så fall rätt att få tillbaka föremålet utan lösen. Ett olagligt bortfört kulturföremål kan således komma att återlämnas om det t.ex. stulits före den olagliga bortförelsen. Det skall i så fall återlämnas till ägaren eller annan som har rätt till föremålet. Regler av detta innehåll finns i lagen (1974:1066) om förfarande med förverkad egendom och hittegoods m.m.

I 5 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. finns bestämmelser om skydd mot utförsel av vissa äldre kulturföremål. Den som från Sverige vill föra ut kulturföremål som anges där skall ha tillstånd till utförseln. Tillstånd skall lämnas om föremålet inte är av stor betydelse för det nationella kulturarvet. Dessa bestämmelser bildar ramen för när Sverige med stöd av direktivet kan begära återlämnande av ett föremål.

7 Ett nytt kapitel i kulturminneslagen

Regeringens förslag: Direktivets regler skall införlivas med svensk rätt genom att tas in i författning. De regler som kräver lagform tas in i ett nytt kapitel i kulturminneslagen.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har lämnat förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Införlivande av direktivets regler bör ske genom att reglerna arbetas om till svensk författningstext, s.k. transformation. Många av reglerna måste ges lagform, eftersom de avser ingrepp i enskilds ekonomiska förhållanden (jfr 8 kap. 2 § regeringsformen, RF). Även de processuella reglerna måste ha lagform (jfr 11 kap. 4 § RF). Det kan dessutom bli fråga om inskränkningar i de grundläggande fri- och rättigheterna (2 kap. 6 § jämfört med 8 kap. 1 § RF).

Av lag bör därför framgå under vilka förhållanden återlämnande skall ske. I lag bör alltså regleras vad som avses med kulturföremål och olagligt bortförd, när preskription inträder och vem talan skall riktas mot. Vidare bör av lag framgå i vilken utsträckning ersättning kan utgå när ett föremål skall återlämnas. Bestämmelsen i artikel 10 om att den återkrävande staten skall betala kostnaderna för verkställigheten av en dom avviker från normalfallet, att den mot vilken verkställigheten sker slutligen skall svara för sådana kostnader. Det bör därför framgå av lagen att det är den återkrävande staten som svarar för kostnaderna. Vissa bestämmelser om den centrala myndighetens uppgifter, såsom formerna för efterforskning av föremål, bör preciseras i lag. Detsamma gäller regeln om val av lag i artikel 12. Sammanfattningsvis kräver införlivandet av artiklarna 1, 2, 4.1, 4.5, 5, 7–10, 12 och 13 helt eller

delvis lagstöd. Lämpligen bör dessa bilda ett nytt kapitel i lagen om kulturminnen m.m.

Prop. 1994/95:74

Vissa regler behöver inte lagstöd utan kan framgå av förordning. Detta gäller artiklarna 3, 4 och 6 som i huvudsak anger vilka uppgifter centralmyndigheten skall fullgöra. I fråga om delar av artikel 4 krävs dock som nämnts dessutom lagstöd.

Några av direktivets regler behöver emellertid inte föranleda några åtgärder från svensk sida. Enligt artikel 10 skall – utöver vad som redan nämnts – den återkrävande staten svara för de kostnader den centrala myndigheten haft för att bevara föremålet. Detta berör inte enskilda utan är en fråga staterna emellan och behöver därför inte närmare regleras. Svensk rätt står inte i strid med artiklarna 9 andra stycket, 11 och 15. Därför behövs ingen åtgärd för att införliva dem. Inte heller artikel 14 föranleder någon åtgärd, eftersom den ger möjlighet men inte skyldighet att återlämna fler föremål än som framgår av direktivet. Slutligen vänder sig artiklarna 16–18 direkt till staterna och fordrar ingen ytterligare reglering.

De regler som inte kräver lagform avser regeringen att införliva med svensk rätt genom en ändring i förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m.

8 Prövningen av tvister om återlämnande

8.1 Vilka domstolar skall pröva tvisterna?

Regeringens förslag: Tvister om återlämnande av kulturföremål och frågor om ersättning till innehavaren handläggs av allmän domstol enligt reglerna för indispositiva tvistemål. Målen tas upp vid svarandens tvistemålsforum.

Promemorians förslag: I promemorian föreslås att tvister om återlämnande kulturföremål skall handläggas enligt reglerna för indispositiva tvistemål och att frågor om ersättning till innehavaren enligt reglerna för dispositiva tvistemål. Vidare föreslås att Stockholms tingsrätt ensamt skall vara behörig att som första instans ta upp sådana mål och ärenden.

Remissinstanserna: Godtrosförvärsutredningen föreslår att tvister om återlämnande av kulturföremål handläggs som dispositiva tvistemål. Domstolsverket, Riksantikvarieämbetet och Godtrosförvärsutredningen är kritiska till att Stockholms tingsrätt görs till specialforum. Domstolsverket menar vidare att det bör övervägas om det inte är lämpligt att göra lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden (ärendelagen) tillämplig på tvisterna.

Skälen för regeringens förslag: I direktivet sägs endast att talan skall väckas hos den behöriga domstolen.

Direktivet avser ett anspråk som grundar sig på att en överträdelse skett av regler om utförsel av kulturföremål. Verkan av direktivets regler är endast att innehavaren inte får ha föremålet i Sverige om han förlorar målet. Indirekt kan det dock leda till att innehavaren helt förlorar rätten till föremålet. I vissa stater blir nämligen föremål som olagligt förts bort automatiskt statlig egen- dom. I andra länder, såsom Sverige, torde ett olagligt bortfört föremål kunna förverkas till staten.

I den mån en ren talan om återställande av besittning kan föras skall den prövas av allmän domstol och handläggas som ett tvistemål. Detta talar för att tvister om återlämnande bör prövas av allmän domstol i den ordning som gäller för tvistemål. I och för sig skulle även ärendelagen kunna vara tillämplig. Den är dock – i sin nuvarande utformning – i första hand avsedd för frågor som kräver mindre omfattande handläggning. Det är inte givet att tvister om återlämnade kommer att vara av den beskaffenheten. Frågor om återlämnande av kulturföremål bör därför prövas av allmän domstol i den ordning som gäller för tvistemål.

En begäran om att ett föremål skall återlämnas bör ses som ett offentlig- rättsligt grundat anspråk. Mot bakgrund av bl.a. detta föreslogs i promemo- rian att reglerna för indispositiva tvistemål skulle tillämpas och att domstolen följaktligen skulle ha ett ansvar för att utredningen blir fullständig. Mot detta har Godtrosförvärvsutredningen anfört att frågan om återlämnande framstår som dispositiv och bör kunna avgöras på annat sätt än genom dom. In- dispositiv handläggning innebär dock inte att parterna inte kan träffa en över- enskommelse om återlämnande av kulturföremålet. Det är ju inte fråga om ett rättsförhållande som endast kan bestämmas genom dom. För att överens- kommelsen skall gälla krävs dock att en eventuell talan om återlämnande återkallas.

Regeringen delar promemorians bedömning att anspråkets offentlig- rättsliga grund medför att krav på återlämnande bör handläggas enligt reglerna för indispositiva tvistemål.

Frågan om ersättning till innehavaren har ett direkt samband med kravet på återlämnande. Intresset av att avgörandet blir materiellt riktigt är lika starkt i denna del som när det gäller frågan om återlämnande. Därför bör också frågan om ersättning handläggas enligt de regler som gäller för indispositiva tvistemål.

Flera remissinstanser har haft invändningar mot att Stockholms tingsrätt skall vara specialforum. De anser bl.a. att antalet mål torde bli så få att inte någon domstol kan upparbeta särskild kompetens på området. Regeringen ansluter sig till dessa synpunkter. Det skulle dessutom kunna medföra ökade kostnader för den enskilde. Därför bör mål och ärenden om återlämnande av kulturföremål tas upp av den domstol som är behörig enligt vanliga regler, dvs. som regel domstolen i den ort där svaranden har sitt hemvist (jfr 10 kap. 1 § rättegångsbalken).

Regeringens förslag: Talan skall riktas mot den som faktiskt innehar föremålet för egen eller annans räkning.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Godtrosförvärvsutredningen menar att med innehavare bör avses den som har saken i sin besittning.

Skälen för regeringens förslag: I artikel 5 i direktivet sägs att talan skall riktas mot innehavaren, eller om sådan saknas, mot mellanhanden. Enligt artikel 1.6–7. är innehavaren den som fysiskt innehar föremålet för egen räkning. Med mellanhanden avses den som fysiskt innehar föremålet för annans räkning.

Direktivets begrepp innehavare och mellanhand har, som Godtrosförvärvsutredningen påpekat, inte någon koppling till det svenska besittningsbegreppet. Med besittning förstås att en person innehar en sak. I första hand avses därmed att saken är under någons omedelbara kontroll, s.k. omedelbar besittning. Exempelvis har den besittning till en sak som har saken på sig eller nycklarna till det hus där saken finns. Besittning kan också vara medelbar. Den omedelbara kontrollen över saken utövas då av någon annan. Den som t.ex. lämnat ett föremål för renovering till en konservator har besittning till föremålet trots att det befinner sig hos annan (se Håstad, Sakrätt avseende lös egendom, 4 uppl. s. 45).

Direktivets innehavare torde normalt vara den som har omedelbar besittning till saken. Om konservatorn i det ovan nämnda exemplet fått hand om saken är dock innehavaren inte längre innehavare i direktivets mening. Det fysiska innehavet har ju gått över till någon annan, mellanhanden. Denne innehar föremålet för den förutvarande innehavarens räkning. Innehav i direktivets mening och besittning har alltså inte samma innebörd. Detta har bl. a. betydelse för rätten till ersättning (se nästa avsnitt). Talan skall således riktas mot den som innehar föremålet för egen eller annans räkning.

8.3 Ersättning

Regeringens förslag: Om ett kulturföremål skall återlämnas har den som innehar föremålet för egen räkning rätt till skälig ersättning om han eller hon visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts från det återkrävande landet.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Lagrådet har satt i fråga om den tolkning av bestämmelsen om ersättning i artikel 9 som gjorts i lagrådsremissen är nödvändig. Om detta är fallet menar Lagrådet att en ersättningsskyldighet för svenska staten måste införas. Ersättningen skall utgå endast om rätt till ersättning förelegat om föremålet innehafts för egen räkning.

Skälen för regeringens förslag: Enligt artikel 9 i direktivet är den som innehar ett föremål för egen räkning under vissa förutsättningar berättigad till ersättning om föremålet återlämnas. Det betyder att den som innehar föremålet för annans räkning däremot inte kan få någon ersättning och inte heller den för vars räkning föremålet innehas.

Lagrådet har ansett att en närmare granskning av de olika artiklarna i direktivet ger vid handen att det inte kan uteslutas att artikel 9 fått ett icke avsett innehåll och att det därför kan sättas i fråga om den tolkning av bestämmelsen som gjorts i lagrådsremissen är nödvändig.

Regeringen som i och för sig anser att direktivets utformning kan diskuteras och att den kan medföra mindre tillfredsställande resultat, kan dock inte ansluta sig till Lagrådets tolkning. En reglering i svensk rätt i enlighet med Lagrådets tolkning skulle medföra förpliktelser för andra stater utöver vad som direkt framgår av direktivet. Om ett direktiv leder till från svenska utgångspunkter oacceptabla konsekvenser får detta lösas nationellt.

Lagrådet har också föreslagit att den för vars räkning föremålet innehas och som inte kan tillerkännas ersättning av den återkrävande staten i stället skall kunna få ersättning av svenska staten. Lagrådet anför att enligt 2 kap. 18 § regeringsformen varje medborgare vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande skall vara tillförsäkrad ersättning enligt grunder som bestäms i lag. I vart fall torde, enligt Lagrådet, nämnda grundlagsbestämmelse eller grunderna för den vara tillämpliga om någon genom återlämnande av ett kulturföremål förlorar äganderätten eller annan särskild rätt till föremålet.

Enligt regeringens mening torde det dock i dessa fall inte kunna hävdas att det är fråga om expropriation eller annat sådant liknande förfogande. Genom återlämnandet avgörs ju inte frågan om äganderätten. Ett återlämnande innebär endast att föremålet flyttas till ett annat land. Vem som har rätt till föremålet avgörs därefter enligt det landets lag. Den som måste återlämna föremålet kan också ha möjlighet att rikta talan om ersättning mot någon annan, t.ex. den som han förvärvat föremålet av.

För att man överhuvudtaget skall vara ersättningsberättigad krävs ju också att man iakttagit vederbörlig omsorg och uppmärksamhet. Eftersom det här normalt är fråga om föremål till mycket höga värden och det således kan antas att det är på området sakkunniga personer som handlar med dem, är det svårt att föreställa sig en situation där man inte varit medveten om aktuella regler. Det bör i sammanhanget nämnas att lagstiftningen inte har någon retroaktiv verkan utan endast avser föremål som olagligt har förts bort efter lagens ikraftträdande. Även om man rent hypotetiskt utgår från att en situation ändå skulle kunna uppstå där en godtroende enskild person tvingas

lämna ifrån sig föremålet utan att kunna få ersättning blir det ju aldrig fråga om att en enskild genom expropriation eller något annat sådant förfogande tvingas avstå egendom till det allmänna i Sverige eller någon enskild, vilket är vad som omfattas av regleringen i 2 kap. 18 § regeringsformen. Sammantaget är regeringen därför av uppfattningen att det inte är fråga om en åtgärd som omfattas av 2 kap. 18 § regeringsformen och att därför en reglering av det slag Lagrådet föreslagit inte behövs.

För den nu framförda uppfattningen talar också det förhållandet att ett motsatt synsätt skulle leda till att direktivet också skall anses oförenligt med artikel 1 i tilläggsprotokollet till den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Detta kan inte ha varit avsikten. Skulle en konflikt anses föreligga får man utgå från att inkorporeringen av europakonventionen gör att bestämmelsen inte tillämpas. På samma sätt torde i det fallet konventionens tillämpning inom EG-rätten medföra att direktivet är ogiltigt i motsvarande mån. Regeringen avser att i lämpligt sammanhang ta upp frågan om direktivets utformning i nu angivet avseende och försöka få ett förtydligande till stånd.

Enligt direktivet skall innehavaren för att vara berättigad till ersättning ha visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet. Det kan uppfattas som att innehavaren är berättigad till ersättning även om han efter förvärvet olagligt fört bort föremålet. Det torde dock inte vara avsett att artikeln skall tolkas på det sättet. Frågan har berörts i ett s.k. explanatory memorandum från EG-kommissionen (Com /91/ 447 final – SYN 382). I detta memorandum kommenteras inte den slutliga versionen av direktivet. Den aktuella artikeln är dock i allt väsentligt oförändrad. I memorandumet sägs att en ägare som själv olagligt för bort föremålet eller låter någon annan göra det aldrig kan vara berättigad till ersättning.

Dessa uttalanden kan inte tillmätas samma vikt som traditionella förarbetsuttalanden i svensk lagstiftning. De antyder dock att tanken inte varit att endast sådant som inträffat före förvärvet skall tillmätas betydelse. Det framstår också som rimligt att den som stått bakom den olagliga utförseln inte skall vara berättigad till ersättning. Mot bakgrund härav bör det uttryckligen framgå att den omsorg och uppmärksamhet innehavaren skall ha visat även skall avse hur föremålet förts från den återkrävande statens territorium.

Innehavaren torde ha bevisbördan för att sådan omsorg och uppmärksamhet visats att han är berättigad till ersättning.

I direktivet sägs att ersättningen skall vara skälig. Den närmare innebörden av detta framgår dock inte. Det är då vanskligt att ge några bestämda anvisningar om hur ersättningen skall beräknas.

I det nämnda memorandumet från kommissionen sägs att ersättningen inte nödvändigtvis behöver motsvara vad förvärvaren betalat för föremålet. Den kan vara både större och mindre, eftersom även andra omständigheter måste beaktas, som föremålets värde i handeln, affektionsvärdet för förvärvaren, nedlagda kostnader för föremålets bevarande och om förvärvaren – enligt den återkrävande statens lag – förblir ägare till föremålet.

Som tidigare nämnts (se avsnitt 8.1.) kan en indirekt effekt av återlämnandet vara att innehavaren helt förlorar rätten till föremålet. Detta talar starkt för att utgångspunkten bör vara att ersättningen skall motsvara förlusten av föremålet. Bestämmelserna i 5 § lagen (1986:796) om godtroshörsförvärf av lösöre torde i så fall kunna vara till viss ledning vid den närmare beräkningen av ersättningen.

Om innehavaren behåller någon rätt till föremålet efter återlämnandet bör det dock beaktas. Skulle det exempelvis stå klart att innehavaren behåller äganderätten till föremålet även efter återlämnandet torde ersättningen i första hand komma att avse de kostnader och olägenheter som är en följd av att föremålet förs tillbaka till den återkrävande staten. Olägenheten av att inte kunna disponera föremålet i Sverige kan dock vara betydande och det kan leda till att ersättningen bör fastställas till nästan samma belopp som skulle utgått om innehavaren helt förlorat förfoganderätten. Ersättningen torde dock som regel inte kunna bli lika stor som för den som förlorat äganderätten; innehavaren har ju normalt sett kvar möjligheten att sälja föremålet.

Det kan vara svårt att i en process om återlämnande klarlägga hur ett äganderättsanspråk kommer att bedömas i den återkrävande staten. För undvikande av rättsförluster bör det ankomma på den återkrävande staten att visa att innehavaren behåller rätten till föremålet även efter ett återlämnande.

I artikel 9.4 i direktivet sägs att den återkrävande staten skall betala ersättningen vid återlämnandet av föremålet. *Lagrådet* har föreslagit att en bestämmelse om det tas in i lagen. Regeringen anser det inte vara nödvändigt, eftersom den återkrävande statens skyldighet att betala ersättningen vid återlämnandet följer redan av direktivet. Det bör undvikas att i svensk lag ta in bestämmelser som direkt riktar sig till en annan stat.

8.4 Rättegångskostnader

Regeringens förslag: Som huvudregel skall rättegångskostnaderna fördelas på samma sätt som i tvistemål i allmänhet. Det betyder att den som förlorar målet också får betala rättegångskostnaderna. Den återkrävande staten skall dock svara för rättegångskostnaderna om motparten inte insett eller bort insett föremålet blivit olagligt bortfört.

Promemorians förslag: I promemorian förelås inte några särskilda regler om fördelningen av rättegångskostnader.

Remissinstanserna: Svea hovrätt föreslår att rättegångskostnadsreglerna utformas efter förebild av 7 kap. 1–3 §§ expropriationslagen (1972:719). Godtroshörsförvärfsutredningen menar att en särreglering i fråga om hur kostnadsansvaret skall fördelas bör övervägas.

Regeringens förslag: Huvudregeln när det gäller fördelningen av rättegångskostnader är att den part som förlorar målet skall svara för kostnaderna (18 kap. 1 § rättegångsbalken). Det bör som regel gälla även i mål om återlämnande av kulturföremål. Det är ju rimligt att den får stå för rätte-

gångskostnaderna som själv fört bort föremålet från den återkrävande staten eller känt till bortförselein. Om han däremot inte har haft skäl att misstänka att föremålet olagligt förts bort är läget ett annat. Den som på så sätt inte är klandervärd bör inte drabbas av ansvaret för rättegångskostnader.

Reglerna om fördelningen av rättegångskostnaderna när motparten inte haft anledning att misstänka att en olaglig bortförselein ägt rum bör utformas på i huvudsak det sätt som Svea hovrätt föreslagit. Det innebär att den återkrävande staten svarar för motpartens rättegångskostnader i första instans och kostnaderna i högre instans om staten överklagar den lägre instansens dom. Skulle den enskilde överklaga tingsrättens eller hovrättens dom bör dock vanliga regler om fördelningen av rättegångskostnader gälla, vilket betyder att han får betala rättegångskostnaderna i högre instans om överklagandet inte bifalls. En sådan ordning ryms enligt regeringens uppfattning väl inom ramen för artikel 9 i direktivet.

9 Vilken myndighet skall vara central myndighet?

Regeringens förslag: Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer skall vara central myndighet.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Statens konstmuseer uttrycker tveksamhet i fråga om att Riksantikvarieämbetet skall söka efter olagligt bortförda kulturföremål. Stiftelsen Nordiska museet avstyrker förslaget i denna del och menar att den uppgiften bör anförtröas polis- eller tullmyndighet.

Skälen för regeringens förslag: Som nämnts skall enligt artikel 3 utses en eller flera centrala myndigheter med i artiklarna 4 och 6 angivna uppgifter.

De föremål som kan begäras återlämnade behöver inte vara åtkomna genom brott. Införseln av dem till Sverige utgör inte någon överträdelse av svenska bestämmelser. Därför är det inte lämpligt att vare sig polis- eller tullmyndighet anförtröas uppgiften att söka efter olagligt bortförda kulturföremål.

Det finns inte skäl att räkna med att bestämmelserna skall behöva tillämpas ofta och uppgiften att vara central myndighet bör därför inte bli så betungande. Mot den bakgrunden är det lämpligt att en befintlig myndighet kan anförtröas uppgifterna. Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (Riksantikvarieämbetet) är den centrala förvaltningsmyndigheten för frågor om kulturmiljövård. Till myndigheten hör bl.a. Statens historiska museum, Kungl. myntkabinettet och Medelhavsmuseet. Riksantikvarieämbetet har stor kompetens på kulturområdet och torde vara mest lämpat att anförtröas uppgiften att vara central myndighet. I den mån Riksantikvarieämbetet inte har tillräckliga kunskaper om en viss

föremålskategori bör det kunna lösas genom samarbetet med andra kulturhistoriska institutioner och museer.

Prop. 1994/95:74

En av de uppgifter som den centrala myndigheten skall utföra är enligt artikel 4.6 att agera som förmedlare mellan den återkrävande staten och innehavaren. Enligt bestämmelsen får myndigheten vidare underlätta genomförandet av ett skiljeförfarande i enlighet med nationell lagstiftning. Detta skall inte utesluta en senare domstolsprocess. Enligt svensk rätt är det i princip uteslutet att avgöra en tvist i domstol sedan den prövats av skiljemän. Direktivets bestämmelse medför emellertid inte någon förpliktelse för myndigheten att agera på detta sätt. Mot bakgrund härav behöver inte och bör inte heller artikeln införlivas med svensk rätt såvitt gäller anordnandet av skiljeförfarande.

Riksantikvarieämbetet bör också vara verksamt när det gäller kulturföremål som förts bort från Sverige. Därför bör ämbetet ta emot underrättelser från andra centrala myndigheter. Vidare bör ämbetet vara den myndighet som kontrollerar att det är fråga om ett kulturföremål när det gäller utomlands påträffade föremål som kan ha olagligt förts bort från Sverige. Bestämmelser om detta kan tas in i förordningen (1988:1188) om kulturminnen m.m.

10 Tvångsmedel

Regeringens förslag: Den centrala myndigheten skall kunna få tillträde till lokaler m.m. för att söka efter olagligt bortförda kulturföremål. Tillstånd till en sådan undersökning skall lämnas av domstol. Om det föremål som undersökningen avser påträffas, skall den centrala myndigheten kunna ta hand om föremålet om det kan befaras att den som innehar föremålet kommer att förhindra ett återlämnande. Den som berörs av beslutet skall kunna få det prövat av domstol. Ett omhändertagande skall inte kunna bestå längre än tre månader.

Promemorians förslag överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna har i huvudsak lämnat förslaget utan erinran.

Lagrådet har satt i fråga om bestämmelserna behövs. I andra hand har Lagrådet föreslagit en viss modifikation av bestämmelserna.

Skälen för regeringens förslag: En av de viktigaste uppgifterna som ankommer på den centrala myndigheten är den som nämns i artikel 4.1, nämligen att söka efter ett visst kulturföremål som blivit olagligt bortfört och att identifiera den som innehar föremålet. För att sådana efterforskningar skall bli effektiva bör den centrala myndigheten kunna få tillträde till byggnader och andra ställen där ett eftersökt föremål kan finnas. Ett sådant förfarande kräver stöd i lag.

Lagrådet har anfört att direktivets krav kan uppfyllas utan de föreslagna reglerna. Därvid har Lagrådet hänvisat till den föreslagna regeln om säkerhetsåtgärd (6 kap. 5 §) och det faktum att biträde till en utländsk stat kan lämnas som rättshjälp i brottmål. Enligt regeringens mening räcker dock inte detta för att uppfylla direktivets krav. Det krävs därutöver att den centrala myndigheten ges möjlighet att fullgöra sin uppgift. Regeringen är dock beredd att följa Lagrådets förslag om hur bestämmelserna bör utformas.

Mot bakgrund härav bör bestämmelser införas som ger myndigheten möjlighet att hos domstol ansöka om tillstånd att utföra en s.k. undersökning för att söka efter särskilt angivna kulturföremål. Bestämmelserna kan lämpligen delvis utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser i 47–53 §§ konkurrenslagen (1993:20). Det innebär att domstolen skall lämna tillstånd om det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet påträffas och om proportionalitet råder mellan åtgärdens vikt å ena sidan och intrånget eller menet för de berörda å andra sidan. Det skall dessutom skäligen kunna befaras att den hos vilken undersökningen avses äga rum kommer att undvika att lämna uppgift om han innehar föremålet. För att syftet med undersökningen inte skall gå om intet bör domstolen kunna underlåta att kommunicera ansökan och domstolens beslut med motparten. I enlighet med förslag av Lagrådet skall dock detta ske endast när det finns risk att undersökningen annars kan komma att bli verkningslös. Av samma skäl bör ett tillstånd till undersökning omedelbart kunna verkställas. Med hänsyn till de krav som ställs för ett tillstånd och till att domstol skall pröva frågan måste rättssäkerhetsintresset anses väl tillgodosett.

Fråga om tillstånd till undersökning av detta slag bör prövas av samma slags domstolar som prövar mål om återlämnande.

Om den som drabbas av undersökningen motsätter sig att den genomförs bör den centrala myndigheten ha möjlighet att begära handräckning av kronofogdemyndigheten. I enlighet med vad Lagrådet föreslagit bör dock inte gälla några särregler för kommunikation av ansökan om handräckning.

Om det kulturföremål som undersökningen avser påträffas skall centralmyndigheten kunna ta hand om det. För det krävs att det finns risk för att föremålet göms undan eller att innehavaren på annat sätt undandrar sig ett återlämnande. Härigenom kan centralmyndigheten fullgöra den uppgift den har enligt artikel 4.5, nämligen att genom tillfälliga åtgärder förhindra att ett återlämnandeförfarande undviks. Detta ger också myndigheten möjlighet att – i enlighet med artikel 4.4 – vidta de åtgärder som kan behövas för att bevara föremålet. Den som berörs bör dock kunna få omhändertagandet prövat av domstol. Den prövningen bör lämpligen göras av samma domstol som beslutat om undersökningen. För rättens handläggning bör gälla i huvudsak samma regler som enligt 27 kap. rättegångsbalken gäller för prövningen av beslag. Det betyder bl.a. att saken skall handläggas skyndsamt.

Ett omhändertagande skall inte bestå under längre tid än som är oundgängligen nödvändigt och längst i tre månader. Skulle det stå klart att staten i fråga inte avser att vidta några åtgärder för att få föremålet återlämnat, skall dock föremålet omedelbart lämnas över till den som det tagits från.

Syftet med ett omhändertagande är att göra det meningsfullt för den återkrävande staten att inleda rättegång mot innehavaren. Behovet av att säkra föremålet kan dock kvarstå även sedan talan väckts. Därför föreslås att vissa bestämmelser om kvarstad i rättegångsbalken görs tillämpliga på mål om återlämnande. Eftersom det endast är stater som kan ansöka om en sådan säkerhetsåtgärd bör det inte krävas att det ställs säkerhet för den skada som kan tillfogas motparten.

11 Övriga frågor

Regeringens förslag: I lagen införs en bestämmelse om att frågan om äganderätten till ett kulturföremål efter återlämnandet skall avgöras enligt den återkrävande statens lag.

Promemorians förslag överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna har lämnat förslaget utan erinran.

Skälen för regeringens förslag: Bestämmelsen i artikel 12 om att äganderätten till ett kulturföremål efter återlämnandet skall avgöras enligt den återkrävande statens lag står i strid med den i Sverige tillämpade lex rei sitae-regeln. Enligt denna skall i allmänhet sakrättsliga verkningar bedömas enligt sakens läge vid tidpunkten för den aktuella händelsen. Det betyder att ett köp som skett i ett annat land i Sverige skall bedömas enligt det andra landets lag. Att köpet eventuellt skulle ha varit ogiltigt vid en tillämpning av svensk lag saknar alltså betydelse. Mot bakgrund härav behövs en särskild lagvalsregel för tvister som avser kulturföremål som återlämnats enligt direktivet.

I artikel 15 sägs att direktivet inte skall inverka på möjligheten för en medlemsstat eller den som fränstulits ett kulturföremål att föra talan med åberopande av andra regler, vare sig det är fråga om brottmål eller om tvistemål. Detta betyder att det i fråga om stulna kulturföremål t.ex. kan förekomma att en stat för talan om återlämnande samtidigt som den som fränstulits föremålet för talan om bättre rätt. Direktivet ger inte något svar på frågan hur sådana motstridande krav skall hanteras.

Av rättegångsbalkens regler följer att mål om bättre rätt och om återlämnande som avser samma föremål i stor utsträckning kan handläggas gemensamt i en rättegång.

Den återkrävande statens rätt att få föremålet återlämnat är inte beroende av innehavarens rätt till föremålet. Sedan föremålet återlämnats bestäms äganderätten enligt den återkrävande statens lag. I vissa stater blir kulturföremål som utförts i strid med gällande regler automatiskt statlig egendom om de återförs. En svensk dom om bättre rätt kan alltså vara av mindre värde när föremålet väl återlämnats till en annan stat. Den som anser sig ha bättre rätt till ett föremål torde därför kunna ha en fördel av att framställa sina krav först efter återlämnandet.

Godtrosförvärvsutredningen har pekat på möjligheten att den som anser sig ha bättre rätt till föremålet snabbt söker försäkra sig om äganderätten för att sedan föra ut eller sälja föremålet till ett land utanför EES. Det borde dock inte utgöra något stort problem, eftersom reglerna om kvarstad skall tillämpas även i mål om återlämnande och den återkrävande staten därmed bör ha goda möjligheter att få kontroll över föremålet.

12 Ikraftträdande

Regeringens förslag: Bestämmelserna om återlämnande skall tillämpas endast på kulturföremål som olagligt förts bort efter det att lagen trätt i kraft, den 1 januari 1995.

Enligt artikel 13 skall direktivet avse kulturföremål som den 1 januari 1993 eller därefter olagligt bortförts. Den svenska lagstiftningen kommer att träda i kraft först senare. Det innebär att en direkt tillämpning av artikelns bestämmelser skulle ge regelverket retroaktiv verkan. För att undvika detta har den Gemensamma EES-kommittén beslutat att i fråga om Finland, Island, Norge och Sverige artikel 13 skall läsas så att den avser föremål som olagligt bortförts först den 1 januari 1995 eller därefter.

De föreslagna lagreglerna bör träda i kraft den 1 januari 1995.

13 Författningskommentar

1 §

Ett kulturföremål som efter den 31 december 1994 olagligt förts bort från en stat som ingår i Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och som finns i Sverige skall på begäran återlämnas till den staten.

I paragrafen återfinns regeln om återlämnande. För att ett återlämnande skall kunna komma i fråga krävs att en rad förutsättningar är uppfyllda. Det skall vara fråga om ett kulturföremål, vilket definieras i 2 §. Föremålet skall olagligt ha förts bort från en stat som ingår i EES. Den närmare innebörden av detta framgår av 3 §. Föremålet skall finnas i Sverige. Vidare skall bortförselein ha skett efter utgången av år 1994. Talan skall väckas inom de tidsfrister som anges i 6 §. Av den paragrafen framgår också att bortförselein fortfarande skall vara olaglig i den återkrävande staten när talan väcks.

Med ett kulturföremål avses i detta kapitel ett föremål som

1. i den stat det förts bort från betraktas som en nationell skatt av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde enligt lagar eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 36 i Romfördraget, och
2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till denna lag eller är en integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller en integrerad del av en offentlig samling och upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, ett arkiv eller en biblioteksamling.

Med en offentlig samling avses en samling som ägs av

- en stat som avses i 1 §,
- en lokal eller regional myndighet i en sådan stat, eller
- en offentlig institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

Paragrafen motsvarar artikel 1.1 i direktivet.

Av bestämmelsen framgår att ett kulturföremål är ett föremål som utpekas av nationella bestämmelser som en nationell skatt. De föremål som enligt 5 kap. lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. inte får föras ut ur landet utan tillstånd torde vara sådana nationella skatter. Föremålet skall dessutom vara en nationell skatt i den mening som avses i artikel 36 i Romfördraget. Om resultatet av den kommande folkomröstningen om medlemskap i EU medför att Sverige återtar sin ansökan om medlemskap bör i stället hänvisas till motsvarande artikel i EES-avtalet. Vidare skall föremålet återfinnas i den lista som utgör en bilaga till lagen.

Vissa föremål som tillhör offentliga samlingar och kyrkliga inventarier behöver dock inte framgå av bilagan för att de skall anses vara kulturföremål i den mening som avses i detta kapitel.

I *tredje stycket* finns en definition av begreppet offentlig samling. Regeringen anser i motsats till *Lagrådet* att, då det är fråga om en definition, direktivets terminologi bör användas även om den inte är helt förenlig med den i Sverige använda. Regeln tar ju sikte på utländska förhållanden.

Godtrosförvärvsutredningen har invänt mot att termen kulturföremål används med olika betydelser i 5 resp. 6 kap. Eftersom denna term används i den autentifierade direktivtexten är det svårt att undvika detta.

3 §

Med att ett kulturföremål olagligt förts bort avses att föremålet förts från en stats territorium i strid med den statens regler till skydd för nationella skatter, eller att efter en tidsbegränsad laglig bortförsel föremålet inte har återlämnats eller något annat villkor för bortförslens har överträtts.

Paragrafens innehåll överensstämmer i sak med artikel 1.2 i direktivet.

Med statens regler till skydd för nationella skatter avses även de regler som i EU-länderna gäller enligt rådets förordning (EEG) nr 3911/92 om export av kulturföremål.

Den stat från vars territorium kulturföremålet olagligt förts bort kan vid allmän domstol väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet.

Till en ansökan om stämning i mål som avses i första stycket skall fogas dels en handling som beskriver föremålet och som anger att det är ett kulturföremål, dels en förklaring av den behöriga myndigheten i den återkrävande staten om att föremålet olagligt har förts bort.

Är annan än den som innehar föremålet ägare, skall domstolen, om ägaren är känd, underrätta honom om att talan väckts. Detsamma gäller i fråga om den som har en särskild rätt till föremålet.

Paragrafen har i huvudsak samma innehåll som artikel 5 i direktivet. Den har utformats i enlighet med förslag av Lagrådet.

Av *första stycket* framgår att en talan om återlämnande endast kan väckas av en stat. Talan skall riktas mot den som fysiskt innehar föremålet. Detta berörs närmare i avsnitt 8.2.

Utöver vad som föreskrivs i 42 kap. 2 § rättegångsbalken om stämningsansökan skall i mål om återlämnande gälla bestämmelsen i *andra stycket*. Om de angivna handlingarna inte bifogats stämningsansökan skall ansökningsingen inte upptas till prövning. Om kändanden inte följer ett föreläggande skall alltså stämningsansökan avvisas.

Tredje stycket har tillkommit på förslag av Lagrådet. Om den återkrävande staten väckt talan mot någon som innehar föremålet för annans räkning skall domstolen underrätta den för vars räkning svaranden innehar föremålet. Detta förutsätter att domstolen får uppgift om för vems räkning föremålet innehas. Den som på detta sätt underrättas torde, som Lagrådet anmärkt, ha rätt att som intervenient delta i rättegången (se rättegångsbalken 14 kap. 10–12 §§).

5 §

Domstolen får på ansökan av den stat från vars territorium ett kulturföremål olagligt förts bort besluta om säkerhetsåtgärd beträffande föremålet. Därvid skall bestämmelserna i 15 kap. 2, 5, 7, 8 och 10 §§ rättegångsbalken tillämpas. Med bättre rätt till viss egendom skall i det sammanhanget avses rätt att få egendom återlämnad.

Enligt bestämmelsen kan den återkrävande staten ansöka om säkerhetsåtgärd avseende föremålet. Därvid skall tillämpas reglerna om kvarstad på viss egendom i 15 kap. 2 § rättegångsbalken och vissa andra bestämmelser i samma kapitel. Det medför bl.a. att den återkrävande staten kan ansöka om säkerhetsåtgärd innan talan väckts.

Talan om återlämnande skall väckas inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom om föremålets belägenhet och om vem som innehade det. Talan får dock inte väckas senare än trettio år efter det att föremålet olagligt fördes bort. I fråga om föremål som enligt 2 § tillhör en offentlig samling och kyrkliga föremål som har ett särskilt skydd enligt det återkrävande landets lag, får dock talan väckas inom sjuttiofem år efter bortförselein.

Om bortförselein inte längre är olaglig när talan väcks, skall talan ogillas.

Paragrafen motsvarar artikel 7 i direktivet.

Ett krav på återlämnande preskriberas 30 år efter det att den olagliga bortförselein ägde rum. För offentliga samlingar och för kyrkliga föremål som omfattas av särskilda skyddsregler är tiden utsträckt till 75 år.

Skulle staten i fråga få kännedom om var föremålet finns och vem som innehar det måste den agera inom ett år från det den fick reda på förhållandena.

Enligt *andra stycket* skall talan lämnas utan bifall om bortförselein inte längre är olaglig i den återkrävande staten när talan väcks. I många rättsordningar görs inte någon egentlig skillnad mellan ogillande och avvisning. Bestämmelsen i artikel 7.2 i direktivet bör därför kunna läsas både som att talan skall avvisas och att den skall ogillas. Om talan skall avvisas innebär det att en del av saken kan komma att prövas som en rättegångsfråga. Det bör i görligaste mån undvikas. Därför bör direktivet läsas som att talan i detta fall skall ogillas.

7 §

Om ett kulturföremål skall återlämnas är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skälig ersättning av den återkrävande staten, om innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

Den som förvärvat föremålet genom arv, testamente eller gåva är berättigad till ersättning endast om den som föremålet förvärvats från skulle ha varit det.

Ersättningen skall fastställas i målet om återlämnande av kulturföremålet.

Paragrafen motsvarar artikel 9 i direktivet.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 8.3.

Enligt *första stycket* är den som innehar ett föremål för egen räkning under vissa förutsättningar berättigad till ersättning om föremålet återlämnas. För att ersättning skall kunna utgå krävs att innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts från den återkrävande staten. Bevisbördan torde vila på innehavaren. Bestämmelsen har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med förslag av *Lagrådet*.

Enligt artikel 9 tredje stycket skall när det är fråga om arv eller gåva innehavaren inte behandlas fördelaktigare än den som han förvärvade egendomen från. Enligt gällande svensk rätt inträder vid arv förvärvaren i den tidigare innehavarens ställning. Så är det dock inte när det gäller gåva. Bestämmelser om detta har tagits in i *andra stycket*. I enlighet med förslag av *Lagrådet* skall detta även gälla egendom som förvärvats genom testamente. Den engelska termen "succession" får anses omfatta både arv och testamente.

Tredje stycket har tillkommit på förslag av *Lagrådet*. I detta sägs uttryckligen att ersättningen till innehavaren skall fastställas i målet om återlämnande.

Av artikel 9 fjärde stycket framgår att ersättningen skall betalas när föremålet återlämnas.

8 §

Tingsrätten får på ansökan av den myndighet som regeringen bestämmer (den centrala myndigheten) besluta att myndigheten får genomföra en undersökning hos någon för att söka efter ett visst kulturföremål som olagligt förts bort från en stat som anges i 1 §. Tillstånd får lämnas endast om

1. det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen,
2. den hos vilken undersökningen skall vidtas skäligen kan befaras undandra sig att lämna uppgift om han innehar föremålet, och
3. vikten av att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som berörs.

Ansökan skall göras skriftligen.

Om det skäligen kan befaras att föremålet kan att gömmas undan eller någon annan åtgärd vidtas för att hindra eller försvåra ett återlämnande, får beslut enligt första stycket meddelas utan att motparten bereds tillfälle att yttra sig över ansökan. Motparten behöver i så fall inte heller underrättas om rättens beslut innan undersökningen påbörjas.

Beslutet gäller omedelbart, om inte annat bestäms.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 10. Den har utformats i huvudsaklig överensstämmelse med *Lagrådets* förslag.

Enligt paragrafen har centralmyndigheten möjlighet att hos en fysisk eller juridisk person söka efter bestämda kulturföremål. Av *första stycket* framgår vad som krävs för tillstånd till en sådan undersökning. Det första villkoret innebär att det krävs en påtaglig misstanke om att föremålet finns där den begärda undersökningen avses äga rum. Det andra villkoret är att det skall finnas en misstanke om att den hos vilken undersökning begärs inte frivilligt kommer att medverka. Det tredje villkoret ger uttryck för den s.k. proportionalitetsprincipen och har utformats efter förebild av bl.a. 28 kap. 3 a § rättegångsbalken.

Enligt *tredje stycket* skall ansökan inte kommuniceras med motparten om det kan befaras att åtgärder för att hindra eller försvåra ett återlämnande kan komma att vidtas. I så fall skall inte heller domstolens beslut kommuniceras med motparten innan undersökningen påbörjats.

9 §

Av ett beslut om undersökning skall framgå i vilken utsträckning den centrala myndigheten har rätt att få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

Vid undersökning skall tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 §, 7 § andra stycket och 9 § första stycket rättegångsbalken.

Myndigheten får begära handräckning av kronofogdemyndigheten för att genomföra undersökningen. Därvid tillämpas 16 kap. 10 § utsökningsbalken.

Av första stycket följer att undersökningens omfattning skall anges i beslutet. Av beslutet skall framgå vilka lokaler och markområden som får genomsökas. Om även t.ex. fordon skall få genomsökas skall det framgå av beslutet. Det behöver dock inte anges exakt vilka fordon som omfattas, eftersom det kan vara svårt att på förhand veta vilka fordon som kommer att finnas på plats när undersökningen genomförs.

Av andra stycket framgår att det vid undersökningens genomförande skall tillämpas vissa bestämmelser i rättegångsbalken om husrannsakan. Hänvisningarna innebär bl.a. att egendom inte onödigt får skadas och att undersökning normalt inte får genomföras sena kvällar eller nätter.

Enligt tredje stycket får den centrala myndigheten anlita kronofogdemyndigheten om den inte lämnas tillträde till det som skall undersökas. Därvid skall tillämpas de bestämmelser som gäller vid sådan handräckning som avses i 16 kap. 10 § utsökningsbalken. Av 16 kap. 11 § samma balk framgår att kronofogdemyndigheten inte skall kommunicera ansökan med svaranden om saken är brådskande. I lagmotiven (prop. 1980/81 s. 796) anges som exempel på brådskande fall situationer då det är fara att egendomen sticks undan. Bestämmelsen har utformats i enlighet med förslag av Lagrådet.

10 §

Om det sökta föremålet påträffas vid undersökningen får den centrala myndigheten ta hand om föremålet, om det skäligen kan befaras att innehavaren eller annan genom att gömma undan föremålet eller genom att företa någon annan åtgärd hindrar eller försvårar ett återlämnande.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 10.

Enligt paragrafen kan myndigheten ta med sig det sökta föremålet om det påträffas vid en undersökning. För detta krävs att myndigheten bedömer att det finns risk för att åtgärder vidtas för att omöjliggöra eller försvåra ett återlämnande. Med detta avses endast illojala åtgärder. Att innehavaren kan förväntas bestrida ett anspråk på återlämnande är alltså inte i sig skäl för ett omhändertagande. Skäl för omhändertagande föreligger även när andra än

innehavaren kan befaras förhindra ett återlämnande. Det kan ju vara så att innehavaren endast tillfälligt fått hand om föremålet och det är någon annan som har intresse av att återlämnande inte sker.

11 §

Den som berörs av ett omhändertagande enligt 10 § kan skriftligen begära prövning av det vid den tingsrätt som prövade ansökan om tillstånd till undersökningen. När begäran kommit in skall rätten snarast möjligt och, om det inte finns synnerliga skäl, senast fjärde dagen därefter hålla förhandling.

Till förhandlingen skall kallas både den som berörs och den centrala myndigheten.

Vid förhandlingen skall myndigheten redovisa skälen för omhändertagandet. Den som berörs skall få tillfälle att yttra sig. Förhandlingen skall, om möjligt, pågå utan avbrott. Uppskov får äga rum endast om det finns synnerliga skäl till det. Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut.

Den centrala myndighetens beslut om ta hand om ett föremål kan enligt *första stycket* prövas av domstol. En sådan begäran skall tas upp av den tingsrätt som beslutat om undersökning enligt 8 §. Prövningen kan påkallas av den som berörs av beslutet. Det kan vara den hos vilken undersökningen gjorts eller annan som har rätt till föremålet.

Reglerna för domstolens handläggning av ärendet har utformats på huvudsakligen samma sätt som gäller för beslag som verkställts utan rättens förordnande (jfr 27 kap. 6 § rättegångsbalken).

12 §

Domstolen skall bestämma hur länge omhändertagandet skall bestå. Tiden får inte sättas längre än som är oundgängligen nödvändigt. Ett omhändertagande får dock bestå högst tre månader.

Enligt paragrafen skall av domstolens beslut framgå hur lång tid ett omhändertagande skall få bestå. Liksom gäller i fråga om beslag skall restriktivitet iakttas vid bestämmande av tiden (jfr 27 kap. 7 § rättegångsbalken). Ett omhändertagande får längst pågå i tre månader räknat från den dag den centrala myndigheten tog hand om föremålet.

13 §

Om domstol enligt 5 § fattat beslut om säkerhetsåtgärd beträffande ett föremål upphör beslut om omhändertagande av samma föremål att gälla.

Enligt bestämmelsen skall ett beslut om säkerhetsåtgärd på föremålet ta över ett beslut om omhändertagande. Ett omhändertagande är ju bara en

14 §

Vid rättegången i mål enligt detta kapitel tillämpas vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning inte är tillåten.

Vid handläggningen av frågor som avses i 8 och 11 §§ tillämpas vad som är föreskrivet i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Tingsrätten är domför med en lagfaren domare.

Om inte annat följer av detta kapitel avgörs frågan om behörig domstol enligt 10 kap. rättegångsbalken.

I *första stycket* föreskrivs att mål om återlämnande skall handläggas som indispositiva tvistemål. Detta berörs närmare i avsnitt 8.1.

Enligt *andra stycket* är lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden tillämplig på domstolens handläggning av frågor om undersökning och omhändertagande. Ärendelagens bestämmelser gäller i den mån inte annat framgår av denna lag. Tingsrätten är domför med en lagfaren domare.

Av *tredje stycket* framgår att frågan om behörig domstol bestäms enligt de regler som enligt 10 kap. rättegångsbalken gäller för tvistemål. Det gäller både mål och ärenden. Bestämmelsen i 10 kap. 17 § 7 om att reglerna i det kapitlet inte kan grunda behörighet för en domstol att ta upp ett ärende skall alltså inte tillämpas. Utgångspunkten är då att tingsrätten i den ort där den som innehar föremålet har sitt hemvist är behörig att ta upp målet eller ärendet (jfr 10 kap. 1 § rättegångsbalken). Detta gäller i den mån inte annat sägs i kapitlet. Med det avses bestämmelsen i 11 §, enligt vilken en begäran om prövning av ett omhändertagande skall tas upp av samma domstol som beslutade om undersökningen.

15 §

I mål enligt detta kapitel gäller i fråga om rättegångskostnaderna 18 kap. rättegångsbalken med följande ändringar. Om den återkrävande statens motpart inte insett eller bort inse att föremålet olagligt förts bort, skall den återkrävande staten svara för kostnaderna vid tingsrätten. Detsamma gäller under sådana omständigheter kostnaderna i högre rätt, om de har orsakats av att staten överklagat. För kostnad som avses i 18 kap. 6 § rättegångsbalken svarar dock alltid den part som orsakat kostnaden.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 8.4.

Som regel skall rättegångskostnaderna i mål om återlämnande tillämpas bestämmelserna i 18 kap. rättegångsbalken. Det betyder i princip att den part som förlorar målet betalar rättegångskostnaderna.

Detta gäller dock inte om den återkrävande statens motpart inte insett eller bort inse att föremålet blivit olagligt bortfört. I så fall skall den återkrävande

staten svara för rättegångskostnaderna vid tingsrätten. Detsamma gäller i högre instans om den återkrävande staten överklagat den lägre instansens avgörande. Hänvisningen till 18 kap. 6 § rättegångsbalken innebär att den part som genom vårdslöshet eller försummelse vållat motparten kostnader alltid skall ersätta de kostnaderna.

16 §

Den återkrävande staten svarar för kostnaderna för verkställigheten av en dom om återlämnande av ett kulturföremål.

Bestämmelsen återfinns i artikel 10 i direktivet.

Paragrafen innebär att en innehavare som förlorar ett mål om återlämnande inte behöver svara för kostnaderna för verkställigheten av domen.

17 §

Om ett olagligt bortfört kulturföremål återlämnats, skall äganderätten till föremålet bestämmas enligt den återkrävande statens lag.

Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 11.

Paragrafen föreskriver att äganderätten till föremål som återlämnats skall bedömas enligt den återkrävande statens lag.

Bilagan

Överensstämmer med bilagan till direktivet.

Enligt sista stycket i bilagan skall dagen för omvandling av värdena, uttryckta i ecu, till nationella valutor ske per den 1 januari 1993. För den dagen har det inte fastställts något kurs för ecu:n. Värdena har därför omvandlats till svenska kronor enligt den kurs som gällde den 31 december 1992 (se EGT nr C 1, 5.1.1993, s. 2).

I promemorian läggs fram förslag till lagstiftning för att i svensk rätt införliva rådets direktiv 93/7/EEG av den 15 mars 1993 om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en annan medlemsstats territorium. Direktivet skall införlivas som en följd av EES-avtalet.

Enligt direktivet skall vissa kulturföremål som olagligt förts bort från en medlemsstat under vissa förutsättningar återlämnas till den statens territorium.

I promemorian föreslås i huvudsak följande. Kulturföremål som olagligt förts bort från en annan EES-stat skall under de förutsättningar som anges i direktivet återlämnas på talan av den stat från vars territorium föremålet förts bort. Om ett föremål skall återlämnas är innehavaren berättigad till skälig ersättning om han eller hon var i god tro i fråga om hur föremålet förts från den återkrävande staten. Mål om återlämnande skall handläggas av Stockholms tingsrätt som första instans. Riksantikvarieämbetet skall på framställan av en annan EES-stat i Sverige söka efter olagligt bortförda kulturföremål. För att sådana efterforskningar skall bli effektiva föreslås att Riksantikvarieämbetet skall kunna få tillträde till lokaler m.m. Tillstånd till en sådan s.k. undersökning skall lämnas av Stockholms tingsrätt. Om det sökta föremålet påträffas vid undersökningen skall ämbetet kunna ta hand om föremålet om det föreligger risk för att föremålet annars göms undan. Ett sådant omhändertagande skall på begäran av den som berörs kunna omprövas av Stockholms tingsrätt.

De bestämmelser som kräver lagform tas in som ett nytt kapitel i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. Reglerna föreslås träda i kraft den 1 januari 1995.

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. skall införas ett nytt kapitel, 6 kap., av följande lydelse.

6 kap. Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål

1 § Ett kulturföremål som efter den 31 december 1994 olagligt förts bort från ett land som ingår i det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och som finns i Sverige skall på begäran återlämnas till det land från vilket det förts bort enligt bestämmelserna i detta kapitel.

Definitioner

2 § Med kulturföremål avses i detta kapitel föremål som

1. i den stat det förts bort från betecknas som en nationell skatt av konsthärligt, historiskt eller arkeologiskt värde enligt lag eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 36 i Romfördraget, och
2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till denna lag eller är en integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller en integrerad del av offentlig samling och upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, ett arkiv eller en biblioteksamling.

Med offentlig samling avses samling som ägs av

- en stat som ingår i EES,
- en lokal eller regional myndighet i en stat som ingår i EES, eller
- en offentlig institution i en stat som ingår i EES och som ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

3 § Med att ett kulturföremål olagligt förts bort avses att föremålet förts från en stats territorium i strid med den statens regler till skydd för nationella skatter eller i strid med rådets förordning (EEG) nr 3911/92 om export av kulturföremål, eller att föremålet inte återlämnats efter en tidsbegränsad laglig bortförsel eller någon annan överträdelse av ett villkor som ställts för tillstånd till en sådan bortförsel.

Väckande av talan m.m.

4 § Den stat från vars territorium kulturföremålet olagligt förts bort kan vid Stockholms tingsrätt väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet.

För att en ansökan om stämning skall tas upp till prövning skall till ansökan bifogas dels en handling som beskriver föremålet och som anger att det är ett kulturföremål och dels en förklaring av den behöriga myndigheten i det återkrävande landet om att föremålet olagligen har förts bort från landet.

5 § Rätten skall se till att frågan om återlämnande blir tillbörligen utredd.

6 § Stockholms tingsrätt får på ansökan av den stat från vars territorium ett kulturföremål olagligt förts bort besluta om säkerhetsåtgärd på föremålet. Därvid skall bestämmelserna i 15 kap. 2, 5, 7, 8 och 10 §§ rättegångsbalken tillämpas. Med bättre rätt till viss egendom skall i det sammanhanget avses rätt till återlämnande.

7 § Talan om återlämnande skall väckas inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom om föremålets belägenhet och vem som innehade det. Talan får dock inte väckas senare än trettio år efter det att den olagliga bortförseeln ägde rum. I fråga om föremål som enligt 2 § tillhör en offentlig samling och kyrkliga föremål som har ett särskilt skydd enligt det återkrävande landets lag, får dock talan väckas inom sjuttiofem år från det att bortförseeln ägde rum.

Om bortförseeln inte längre är olaglig när talan väcks, skall talan ogillas.

8 § Om ett kulturföremål skall återlämnas enligt denna lag är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skälig ersättning av den återkrävande staten om domstolen finner att han eller hon visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

Vid ersättningsens bestämmande skall hänsyn tas till om innehavaren efter återlämnandet har någon rätt till föremålet.

Den som förvärvat föremålet genom arv eller gåva är berättigad till ersättning endast om den som föremålet förvärvats från skulle ha varit det.

Undersökning

9 § Stockholms tingsrätt får på ansökan av den myndighet som regeringen bestämmer (centralmyndigheten) besluta att myndigheten får genomföra en undersökning hos någon för att söka efter ett visst kulturföremål som olagligt förts bort från ett land som ingår i EES. Tillstånd får lämnas endast om det finns sannolika skäl för att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen och vikten av att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som berörs.

Ansökan skall göras skriftligen.

Motparten skall inte ges tillfälle att yttra sig över ansökan.

Beslutet gäller omedelbart, om inte annat bestäms.

10 § Av ett beslut om undersökning skall framgå i vilken utsträckning den centrala myndigheten har rätt att få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

Vid undersökning skall tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 §, 7 § andra stycket och 9 § första stycket rättegångsbalken.

Myndigheten får begära handräckning av kronofogdemyndigheten för att genomföra undersökningen. Kronofogdemyndigheten skall inte underrätta svaranden om begäran om handräckning innan verkställighet sker.

11 § Om det sökta föremålet påträffas vid undersökningen får den centrala myndigheten ta hand om föremålet om det skäligen kan befaras att innehavaren genom att gömma undan föremålet eller på annat sätt undandrar sig ett återlämnande.

12 § Den som berörs av ett omhändertagande enligt 11 § kan skriftligen begära prövning av det vid Stockholms tingsrätt. När begäran kommit in skall tingsrätten snarast möjligt och, om inte synnerliga skäl föreligger, senast fjärde dagen därefter hålla förhandling.

Till förhandlingen skall den berörde och den centrala myndigheten kallas.

Vid förhandlingen skall myndigheten redovisa skälen för omhändertagandet. Den berörde skall få tillfälle att yttra sig. Förhandlingen skall, om möjligt, pågå utan avbrott. Uppskov får äga rum endast om det finns synnerliga skäl till det. Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut.

13 § Tingsrätten skall bestämma hur länge omhändertagandet skall bestå. Tiden får inte sättas längre än som är oundgängligen nödvändigt. Ett omhändertagande får dock bestå högst tre månader.

14 § Om domstol fattat beslut om säkerhetsåtgärd på ett föremål enligt 5 § upphör beslut om omhändertagande av samma föremål att gälla.

15 § Vid handläggning enligt 9 och 12 §§ tillämpas lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Tingsrätten är domför med en lagfaren domare.

Kostnader

16 § Den återkrävande staten svarar för kostnaderna för verkställigheten av en dom om återlämnande av ett kulturföremål.

Övrigt

17 § Om ett kulturföremål återlämnats enligt rådets direktiv nr 93/7/EEC om återlämnande av kulturföremål som olagligt förts bort från en medlemsstats territorium skall äganderätten till föremålet bestämmas enligt den återkrävande statens lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1995.

Efter remiss har yttranden över promemorian avgetts av

Svea hovrätt
Stockholms tingsrätt
Domstolsverket
Riksskatteverket
Generaltullstyrelsen
Kronofogdemyndigheten i Stockholms län
Kronofogdemyndigheten i Malmöhus län
Kungl. biblioteket
Riksarkivet
Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer
Statens konstmuseum
Godtrosförvärvsutredningen (Ju 1993:11)
Stiftelsen Nordiska museet
Föreningen Sveriges landsantikvarier

Remissinstanserna har framfört följande synpunkter.

Svea hovrätt föreslår att ansvaret för rättegångskostnaderna för mål och ärenden om återlämnande av kulturföremål utformas på samma sätt som i 7 kap. 1–3 §§ expropriationslagen (1972:719). Vidare lämnar hovrätten förslag på redaktionella ändringar av lagtexten.

Stockholms tingsrätt anför att det är förefaller onödigt att förhandling enligt 12 § skall hållas senast fjärde dagen efter det att en begäran om prövning kommit in till tingsrätten. Enligt tingsrättens mening bör endast föreskrivas att förhandling skall hållas snarast möjligt.

Domstolsverket avstyrker att endast Stockholms tingsrätt skall vara behörig att som första instans skall pröva mål och ärenden om återlämnande av kulturföremål. Enligt verkets mening bör i stället frågorna tas upp vid innehavarens tvistemålsforum. Vidare bör enligt verkets mening övervägas om inte lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden bör tillämpas på tvister om återlämnande. Verket föreslår också vissa redaktionella ändringar av lagtexten.

Riksskatteverket sätter i fråga om inte bestämmelsen i 10 § om att kronofogdemyndigheten inte skall kommunicera en ansökan om handräckning med motparten även bör komma till uttryck i 16 kap. 11 § utsökningsbalken.

Generaltullstyrelsen lämnar förslaget utan erinran.

Kronofogdemyndigheten i Stockholms län anför att bestämmelsen i 10 § tredje stycket bör utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelse i 13 § lagen (1992:1317) om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES).

Kronofogdemyndigheten i Malmöhus län föreslår att bestämmelsen i 10 § tredje stycket utformas på samma sätt som i konkurrenslagen (1993:20) och vidare att det av lagtexten bör framgå vilka bestämmelser i utsökningsbalken som är tillämpliga.

Kungl. Biblioteket lämnar förslaget utan erinran.

Riksarkivet lämnar förslaget utan erinran.

Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer avstyrker att endast Stockholms tingsrätt skall vara behörig att som första instans pröva mål och ärenden om återlämnande av kulturföremål. Vidare menar ämbetet att rätten till ersättning när innehavaren behåller äganderätten efter återlämnandet inte bör vara så begränsad som sägs i promemorian.

Statens konstmuseer uttrycker tveksamhet om lämpligheten i att centralmyndigheten ges en polisiär roll. Vidare föreslår myndigheten att det av lagtexten bör framgå att centralmyndigheten aktivt skall samarbeta med fackmyndigheterna.

Godtrosförvärvsutredningen avstyrker att Stockholms tingsrätt skall vara behörig att som första instans pröva mål och ärenden om återlämnande av kulturföremål. Utredningen menar vidare att mål om återlämnande bör hanteras som dispositiva tvistemål. I fråga om fördelningen av rättegångskostnader bör enligt utredningen övervägas en särreglering, eftersom innehavaren – även när ett kulturföremål skall återlämnas – inte behöver ha förfarit klandervärt. Vidare föreslår utredningen att inte endast den som har omedelbar utan även medelbar besittning till ett föremål skall anses vara innehavare enligt lagen. Enligt utredningens mening bör det klart framgå att innehavaren har bevisbördan för att han eller hon visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet i fråga om hur föremålet förts från det återkrävande landet och således är berättigad till ersättning. Slutligen anför utredningen att det är mindre lämpligt att använda termen kulturföremål i det föreslagna 6 kap. i kulturminneslagen, eftersom samma begrepp används i en annan betydelse i 5 kap. samma lag.

Stiftelsen Nordiska museet menar att den centrala myndigheten inte bör efter söka och ta hand om kulturföremål. Den uppgiften bör i stället utföras av polis- eller tullmyndighet i samarbete med den centrala myndigheten eller annan fackmyndighet.

Förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Härigenom föreskrivs att det i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. skall införas ett nytt kapitel, 6 kap., av följande lydelse.

6 kap. Återlämnande av olagligt bortförda kulturföremål

1 § Ett kulturföremål som efter den 31 december 1994 olagligt förts bort från en stat som ingår i det Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) och som finns i Sverige skall på begäran återlämnas till den staten.

Definitioner

2 § Med ett kulturföremål avses i detta kapitel ett föremål som

1. i den stat det förts bort från betecknas som en nationell skatt av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde enligt lagar eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 13 i EES-avtalet/alt: artikel 36 i Romfördraget/, och

2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till denna lag eller är en integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller en integrerad del av en offentlig samling och upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, ett arkiv eller en biblioteksamling.

Med en offentlig samling avses en samling som ägs av

- en stat som avses i 1 §,
- en lokal eller regional myndighet i en sådan stat, eller
- en offentlig institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

3 § Med att ett kulturföremål olagligt förts bort avses att föremålet förts från en stats territorium i strid med den statens regler till skydd för nationella skatter, eller att efter en tidsbegränsad laglig bortförsel föremålet inte har återlämnats eller något annat villkor för bortförslin har överträtts.

Väckande av talan

4 § Den stat från vars territorium kulturföremålet olagligt förts bort kan vid allmän domstol väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet för egen eller annans räkning.

För att en ansökan om stämning skall tas upp till prövning skall till ansökan bifogas dels en handling som beskriver föremålet och som anger att det är ett kulturföremål och dels en förklaring av den behöriga myndigheten i den återkrävande staten om att föremålet olagligt har förts bort.

5 § Domstolen får på ansökan av den stat från vars territorium ett kulturföremål olagligt förts bort besluta om säkerhetsåtgärd beträffande föremålet. Därvid skall bestämmelserna i 15 kap. 2, 5, 7, 8 och 10 §§ rättegångsbalken

tillämpas. Med bättre rätt till viss egendom skall i det sammanhanget avses rätt att få egendom återlämnad.

Prop. 1994/95:74
Bilaga 4

6 § Talan om återlämnande skall väckas inom ett år från det att den återkrävande staten fick kännedom om föremålets belägenhet och vem som innehade det. Talan får dock inte väckas senare än trettio år efter det att den föremålet olagligt fördes bort. I fråga om föremål som enligt 2 § tillhör en offentlig samling och kyrkliga föremål som har ett särskilt skydd enligt det återkrävande landets lag, får dock talan väckas inom sjuttiofem år efter bortförselein.

Om bortförselein inte längre är olaglig när talan väcks, skall talan ogillas.

Ersättning

7 § Om ett kulturföremål skall återlämnas är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skäligen ersättning av den återkrävande staten om han eller hon visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

Den som förvärvat föremålet genom arv eller gåva är berättigad till ersättning endast om den som föremålet förvärvats från skulle ha varit det.

Undersökning

8 § Tingsrätten får på ansökan av den myndighet som regeringen bestämmer (den centrala myndigheten) besluta att myndigheten får genomföra en undersökning hos någon för att söka efter ett visst kulturföremål som olagligt förts bort från en stat som anges i 1 §. Tillstånd får lämnas endast om det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen och vikten av att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som berörs.

Ansökan skall göras skriftligen.

Motparten skall inte ges tillfälle att yttra sig över ansökan. Han eller hon skall inte heller underrättas om domstolens beslut.

Beslutet gäller omedelbart, om inte annat bestäms.

9 § Av ett beslut om undersökning skall framgå i vilken utsträckning den centrala myndigheten har rätt att få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

Vid undersökning skall tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 §, 7 § andra stycket och 9 § första stycket rättegångsbalken.

Myndigheten får begära handräckning av kronofogdemyndigheten för att genomföra undersökningen. Kronofogdemyndigheten skall inte underrätta svaranden om begäran om handräckning innan verkställighet sker. Därutöver gäller bestämmelserna i utställningsbalken om sådan verkställighet som avses i 16 kap. 10 § den balken.

10 § Om det sökta föremålet påträffas vid undersökningen får den centrala myndigheten ta hand om föremålet om det skäligen kan befaras att innehavaren genom att gömma undan föremålet eller genom att företa någon annan åtgärd hindrar eller försvårar ett återlämnande.

11 § Den som berörs av ett omhändertagande enligt 10 § kan skriftligen begära prövning av det vid den tingsrätt som prövade ansökan om tillstånd till undersökningen. När begäran kommit in skall rätten snarast möjligt och, om det inte finns synnerliga skäl, senast fjärde dagen därefter hålla förhandling.

Till förhandlingen skall kallas både den berörs och den centrala myndigheten.

Vid förhandlingen skall myndigheten redovisa skälen för omhändertagandet. Den som berörs skall få tillfälle att yttra sig. Förhandlingen skall, om möjligt, pågå utan avbrott. Uppskov får äga rum endast om det finns synnerliga skäl till det. Sedan förhandlingen avslutats, skall rätten omedelbart meddela beslut.

12 § Domstolen skall bestämma hur länge omhändertagandet skall bestå. Tiden får inte sättas längre än som är oundgängligen nödvändigt. Ett omhändertagande får dock bestå högst tre månader.

13 § Om domstol enligt 5 § fattat beslut om säkerhetsåtgärd beträffande ett föremål upphör beslut om omhändertagande av samma föremål att gälla.

Rättegångsbestämmelser

14 § Vid rättegången i mål enligt detta kapitel tillämpas vad som är föreskrivet i rättegångsbalken om tvistemål där förlikning inte är tillåten.

Vid handläggningen av frågor som avses i 8 och 11 §§ tillämpas vad som är föreskrivet i lagen (1946:807) om handläggning av domstolsärenden. Tingsrätten är domför med en lagfaren domare.

Om inte annat sägs i detta kapitel avgörs frågan om behörig domstol enligt 10 kap. rättegångsbalken.

Kostnader

15 § I mål enligt detta kapitel gäller i fråga om rättegångskostnaderna 18 kap. rättegångsbalken med följande ändringar. Om den återkrävande statens motpart inte insett eller bort inse att föremålet olagligt förts bort, skall den återkrävande staten svara för kostnaderna vid tingsrätten. Detsamma gäller under sådana omständigheter kostnaderna i högre rätt, om de har orsakats av att staten överklagat. För kostnad som avses i 18 kap. 6 § rättegångsbalken svarar dock alltid den part som orsakat kostnaden.

16 § Den återkrävande staten svarar för kostnaderna för verkställigheten av en dom om återlämnande av ett kulturföremål.

Lagval

17 § Om ett olagligt bortfört kulturföremål återlämnats, skall äganderätten till föremålet bestämmas enligt den återkrävande statens lag.

- A. 1. Arkeologiska föremål som är äldre än 100 år och som härrör från
- utgrävningar och fynd på land eller under vatten,
 - arkeologiska fyndplatser,
 - arkeologiska samlingar.
2. Föremål som utgör en integrerad del av söndertagna konstnärliga, historiska eller religiösa minnesmärken som är äldre än 100 år.
3. Tavlor och målningar som utförts helt för hand, på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
4. Mosaiker som inte tillhör kategorierna 1 och 2 och teckningar som utförts helt för hand på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
5. Originalgravyrer, tryck, silkscreentryck och litografier med deras respektive matriser och originalaffischer¹.
6. Originalskulpturer eller originalstatyer och kopior, framställda enligt samma process som originalet¹ och som inte tillhör kategori 1.
7. Fotografier, film och negativ av dessa¹.
8. Inkunabler och manuskript, inklusive kartor och partitur, enstaka eller i samlingar¹.
9. Böcker som är äldre än 100 år, enstaka eller i samlingar.
10. Tryckta kartor äldre än 200 år.
11. Arkiv och däri ingående delar, som är äldre än 50 år, på vilket underlag och i vilket medium som helst.
12. a. Samlingar² och föremål från zoologiska, botaniska, mineralogiska eller anatomiska samlingar.
- b. Samlingar² av historiskt, paleontologiskt, etnografiskt eller numismatiskt intresse.
13. Transportmedel som är äldre än 75 år.
14. Andra antikviteter som inte tillhör kategorierna A1–A13 och som är äldre än 50 år.

Kulturföremålen i kategorierna A1–A14 omfattas av denna lag bara om deras värde motsvarar eller överstiger de ekonomiska gränsvärdena under B.

¹ Som är äldre än femtio år och inte tillhör upphovsmannen.

² Enligt definitionen av EG-domstolen i dess dom i mål 252/84:

"*Samlarföremål* enligt nr 99.05 i Gemensamma tulltaxan är föremål som har de egenskaper som krävs för att ingå i en samling, dvs. föremål som är relativt sällsynta, som normalt inte används för sitt ursprungliga ändamål, är föremål för speciella transaktioner utanför den normala handeln med liknande bruksföremål och är av högt värde".

B. Ekonomiska gränsvärden tillämpliga på vissa kategorier under A

Prop. 1994/95: 74

VÄRDE 0 (Noll)

Bilaga 4

- 1 (arkeologiska föremål)
- 2 (delar av minnesmärken)
- 8 (inkunabler och manuskript)
- 11 (arkiv)

128 000 kr

- 4 (mosaiker och teckningar)
- 5 (gravyrer)
- 7 (fotografier)
- 10 (tryckta kartor)

427 000 kr

- 6 (statyer)
- 9 (böcker)
- 12 (samlingar)
- 13 (transportmedel)
- 14 (alla andra föremål)

1 282 000 kr

- 3 (tavlor)

Bedömningen av om villkoren för det ekonomiska gränsvärdet är uppfyllda måste göras när återlämnande begärs. Det ekonomiska värdet är det som föremålet har i den återkrävande medlemsstaten.

Utdrag ur protokoll vid sammanträde 1994-10-05

Närvarande: f.d. regeringsrådet Magnus Sjöberg, justitierådet Johan Munck, regeringsrådet Leif Lindstam.

Enligt en lagrådsremiss den 15 september (Kulturdepartementet) har regeringen beslutat inhämta Lagrådets yttrande över förslag till lag om ändring i lagen (1988:950) om kulturminnen m.m.

Förslaget har inför Lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Knut Weibull.

Lagförslaget föranleder följande yttrande av *Lagrådet*:

2 §

I första stycket definieras vad som avses med ett kulturföremål. I definitionen ingår att föremålet i den stat det förts bort från "betecknas" som en nationell skatt av visst värde. Ordvalet leder tanken till att vissa kulturföremål i den nationella lagstiftningen uttryckligen anges vara nationella skatter. Så är inte fallet i fråga om lagen om kulturminnen och kan inte heller förutsättas vara förhållandet i andra länders lagstiftning. Ordet "betecknas" kan därför lämpligen bytas ut mot ordet "betraktas".

Vidare bör i första stycket 1 inte hänvisas alternativt till EES-avtalet och Romfördraget. Att ett av alternativen skall väljas sedan klarhet vunnits i fråga om Sveriges anslutning till Europeiska Unionen torde kunna uppmärksammas på annat sätt. I Lagrådets förslag till utformning av 2 § har utan något ställningstagande i sak en hänvisning till Romfördraget valts.

I första stycket föreskrivs som en del av definitionen av kulturföremål som omfattas av bestämmelserna i lagens 6 kap. att det kan vara fråga om en integrerad del av en offentlig samling. Offentlig samling definieras i paragrafens andra stycke som en samling som ägs av en stat som anges i 1 §, av en lokal eller regional myndighet i en sådan stat eller av en offentlig institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av staten eller av en lokal eller regional myndighet.

Den i lagen föreslagna definitionen ansluter nära till den definition som finns i artikel 1.1 i rådets direktiv 93/7/EEG av den 15 mars 1993. Den föreslagna definitionen är dock inte lämpligt utformad med hänsyn till svensk juridisk terminologi. Staten anses i Sverige utgöra en enda juridisk person. Statliga myndigheter på lokal eller regional nivå kan därför inte anses som självständiga ägare till olika tillgångar. Inte heller kan kommuner, delstater eller motsvarande, som sannolikt åsyftas i direktivet, betecknas som lokala eller regionala myndigheter. Innebörden av direktivets definition av offentlig samling torde korrekt återges i den svenska definitionen om där i stället för stat och lokal eller regional myndighet anges det allmänna (jfr 2 kap. regeringsformen).

"Med ett kulturföremål avses i detta kapitel ett föremål som

1. i den stat det förts bort från betraktas som en nationell skatt av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde enligt lagar eller administrativa förfaranden som är förenliga med artikel 36 i Romfördraget, och

2. tillhör någon av de kategorier som anges i bilagan till denna lag eller är integrerad del av inventarierna hos en kyrklig institution eller en integrerad del av en offentlig samling och upptagen i inventarieförteckningen hos ett museum, ett arkiv eller en bibliotekssamling.

Med en offentlig samling avses en samling som i en stat som avses i 1 § ägs av det allmänna eller av en institution i en sådan stat vilken ägs eller till stor del finansieras av det allmänna."

4 §

I paragrafens första stycke anges bl.a. att talan om återlämnande skall riktas mot den som innehar föremålet för egen eller annans räkning. Med den valda formuleringen avses bestämmelsen motsvara innehållet i artikel 5 i direktivet.

Uttrycket "för egen eller annans räkning" syftar på de definitioner av innehavare och mellanhand som ges i artikel 1.6 och 1.7. Enligt artikel 1.6 är innehavare den person som fysiskt innehar kulturföremålet för egen räkning och enligt artikel 1.7 är mellanhand den person som fysiskt innehar kulturföremålet för annans räkning. Andra meningen i första stycket kan med oförändrad innebörd utformas så att talan skall väckas mot den som innehar föremålet. Härmed bör förstås den som fysiskt innehar detsamma.

I det fall en främmande stat väcker talan mot en mellanhand, dvs. mot någon som innehar ett kulturföremål för annans räkning, kan detta naturligtvis i hög grad påverka exempelvis ägarens rätt. Detta förhållande beaktas inte särskilt vare sig i direktivet eller i de föreslagna bestämmelserna. Däremot torde bestämmelserna i 14 kap. 10–12 §§ rättegångsbalken om intervenient vara tillämpliga på den för vars räkning föremålet innehas. Denne är därvid hänvisad till att själv bevaka sin rätt, varvid han får ställningen som självständig intervenient. Det kan visserligen antas att detta i många fall inte kommer att bereda några särskilda svårigheter i praktiken, eftersom mellanhanden kan förväntas underrätta den för vars räkning han innehar ett kulturföremål om att talan om återlämnande har väckts. För den för vars räkning föremålet innehas kan givetvis processen resultera i att han förlorar den rätt till föremålet som han har. Enligt Lagrådets mening bör därför och med hänsyn till den särskilda karaktären av de föreslagna reglerna införas en skyldighet för den domstol där talan väcks mot en mellanhand att underrätta den som har en rätt till föremålet som kan påverkas av processen, om denne är känd.

I paragrafens andra stycke anges som en förutsättning för att en ansökan om stämning skall tas upp till prövning att vissa handlingar skall bifogas ansökningen. En ansökan om stämning i tvistemål skall enligt 42 kap. 4 § rättegångsbalken avvisas om kändanden inte följer ett föreläggande att avhjälpa brister i fråga om ansökningens innehåll eller annan ofullständighet. Det torde

därför vara tillräckligt att i andra stycket ange endast vad som skall fogas till ansökningsen.

Prop. 1994/95: 74
Bilaga 5

Paragrafen bör enligt Lagrådet erhålla följande lydelse:

"Den stat från vars territorium kulturföremålet olagligt har förts bort kan vid allmän domstol väcka talan om återlämnande. Talan skall riktas mot den som innehar föremålet.

Till en ansökan om stämning i mål som avses i första stycket skall fogas dels en handling som beskriver föremålet och som anger att det är ett kulturföremål, dels en förklaring av den behöriga myndigheten i den återkrävande staten om att föremålet olagligt har förts bort.

Är annan än den som innehar föremålet ägare till detta, skall domstolen, om ägaren är känd, underrätta denne om att talan väckts. Detsamma gäller i fråga om den som har en särskild rätt till föremålet."

7 §

I paragrafen anges i vilka fall och under vilka förutsättningar den som enligt bestämmelserna i lagförslaget blir tvungen att återlämna ett kulturföremål är berättigad till ersättning av den återkrävande staten.

I enlighet med vad som uttalas i den allmänna motiveringen (avsnitt 8.3) innebär paragrafen att ersättning skall kunna utgå endast i det fall det kulturföremål som skall återlämnas innehas av någon för egen räkning. Någon rätt till ersättning skall alltså inte finnas om föremålet innehas av en mellanhand, dvs. för annans räkning. Detta gäller såväl mellanhanden som den för vars räkning denne innehar föremålet. Bestämmelsen i 7 § har samma utformning som motsvarande bestämmelse i artikel 9 i direktivet.

Det sakligt befogade i denna utformning av reglerna kan starkt ifrågasättas. Den för vars räkning en mellanhand innehar ett kulturföremål kan vara ägare till föremålet eller ha en annan ekonomiskt betydelsefull rätt till det, t.ex. nyttjanderätt. För denne blir effekten av att föremålet måste återlämnas densamma vare sig han själv fysiskt innehar det eller det tillfälligt finns hos någon annan t.ex. för reparation eller som lån för en utställning. Någon förklaring till att direktivet getts denna utformning lämnas inte i remissen.

En närmare granskning av de olika artiklarna i direktivet ger vid handen att det inte kan uteslutas att artikel 9 om rätten till ersättning fått ett icke avsett innehåll. Definitionerna på innehavare och mellanhand i artikel 1.6 och 1.7 synes utesluta varandra; att en person vid ett givet tillfälle fysiskt innehar ett föremål för egen eller annans räkning innebär att ingen annan person vid samma tillfälle kan fysiskt inneha föremålet, vare sig för egen eller annans räkning. Trots detta anges i artikel 4.1 att "innehavaren och/eller mellanhanden" skall identifieras och i artikel 4.6 att behörig myndighet skall uppträda som förmedlare mellan "innehavaren och/eller mellanhanden".

Med hänsyn till vad som nu sagts kan sättas i fråga om den tolkning av bestämmelsen om ersättning i artikel 9 som gjorts i lagrådsremissen är nödvändig. Ett ytterligare skäl mot denna tolkning är att den kan ge upphov till en ordning som knappast är förenlig med det äganderättskydd som följer av

artikel 1 i första tilläggsprotokollet till den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Om det inte anses möjligt att i lagen föreskriva att den återkrävande staten skall vara skyldig att betala ersättning även till den för vars räkning ett kulturföremål innehas av en mellanhand bör följande beaktas. Enligt 2 kap. 18 § regeringsformen skall varje medborgare vilkens egendom tas i anspråk genom expropriation eller annat sådant förfogande vara tillförsäkrad ersättning för förlusten enligt grunder som bestäms i lag. I vart fall om någon genom återlämnandet av ett kulturföremål förlorar äganderätten eller annan särskild rätt till föremålet, torde nämnda grundlagsbestämmelse eller grunderna för den vara tillämpliga. Ersättning skall i så fall utges och får betalas av svenska staten i stället för av den återkrävande staten. Lagrådet förordar att en föreskrift härom tas in i 6 kap. som en ny 8 §.

Som en förutsättning för att den som skall återlämna ett kulturföremål skall ha rätt till ersättning av den återkrävande staten anges i 7 § att han eller hon visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet "i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten". I artikel 9 i direktivet är förutsättningen utformad så att innehavaren skall ha visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet "vid anskaffandet av föremålet". Utformningen av den i den svenska lagtexten föreslagna lydelsen har enligt den allmänna motiveringen (avsnitt 8.3) valts för att direktivets utformning inte skall kunna ges den innebörden att innehavaren är berättigad till ersättning trots att han efter förvärvet av ett föremål olagligt fört bort det, om han bara vid förvärvet visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet.

Avfattningen av 7 § på denna punkt synes inte motsvara innebörden av artikel 9 i direktivet. Den som innehar ett kulturföremål i Sverige behöver ju inte ha befattat sig med anskaffandet av föremålet i utlandet eller med dess bortförande från den främmande staten. Innehavaren kan t.ex. ha förvärvat föremålet av en säljare i Sverige när föremålet redan fanns här i landet. Att så skett hindrar inte att en skyldighet att återlämna föremålet kan föreligga. I motsats till vad som uttrycks i remissen anser Lagrådet att direktivets formulering av förutsättningen för ersättning bättre täcker de fall som kan förekomma. För att undanröja tveksamhet om bestämmelsens tolkning kan dock föreskrivas att vederbörlig omsorg och uppmärksamhet skall ha visats både vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

I paragrafens andra stycke bör anges att förvärv genom testamente bör jämföras med arv och gåva i fråga om rätten till ersättning.

Den ersättning som innehavaren av ett föremål som skall återlämnas kan vara berättigad till bör fastställas i målet om återlämnande. Detta bör framgå av lagtexten.

I artikel 9 i direktivet anges att den återkrävande staten skall betala ersättningen vid återlämnandet av föremålet. En bestämmelse härom bör tas in i 7 §.

I enlighet med vad Lagrådet uttalat bör 7 § och den nya 8 § ges följande lydelse:

7 §

"Skall ett kulturföremål återlämnas är den som innehar föremålet för egen räkning berättigad till skälig ersättning av den återkrävande staten, om innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet och i fråga om hur föremålet förts bort från den återkrävande staten.

Den som har förvärvat föremålet genom arv, testamente eller gåva är berättigad till ersättning endast om den som föremålet förvärvats från skulle ha varit det.

Ersättningen skall fastställas i målet om återlämnande av kulturföremålet och skall betalas vid återlämnandet."

8 §

"Om ett kulturföremål skall återlämnas enligt bestämmelserna i detta kapitel av någon som innehar det för annans räkning, är den vars äganderätt eller särskilda rätt till föremålet påverkas av återlämnandet berättigad till ersättning av statsverket. Ersättning skall dock betalas endast i den mån rätt till ersättning skulle ha förelegat om föremålet innehafts för egen räkning.

I fråga om ersättning enligt första stycket gäller 7 § tredje stycket."

8–13 §§

Paragraferna innehåller regler som ger den myndighet som regeringen bestämmer (den centrala myndigheten) befogenhet att efter domstols förordnande genomföra undersökningar för att söka efter olagligen bortförda kulturföremål och därvid omhänderta sådant föremål, om det påträffas. Kronofogdemyndighet avses kunna lämna biträde åt den centrala myndigheten. Enligt vad som framgår av remissens allmänna motivering avses Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer (Riksantikvarieämbetet) komma att utses till central myndighet.

Reglerna har uppenbarligen föreslagits mot bakgrund av bestämmelserna i artikel 4 i direktivet, där det bl.a. föreskrivs att de centrala myndigheterna hos medlemsstaterna på ansökan skall efterforska ett närmare angivet kulturföremål som förts bort olovligen samt vidta alla nödvändiga åtgärder för det fysiska bevarandet av föremålet och genom interimistiska åtgärder förhindra varje handling som syftar till att undvika ett återlämnandeförfarande. Lagrådet vill likväl ifrågasätta om de föreslagna reglerna är nödvändiga.

De undersökningar som Riksantikvarieämbetet avses få utföra är av den karaktären att de enligt regeringsformens terminologi är att hänföra till husrannsakan. Det ligger i sakens natur att återhållsamhet bör iakttas när det gäller att införa regler om sådana undersökningar vid sidan av det straffprocessuella området och att tillägga andra myndigheter än de brottsbekämpande befogenheter av detta slag.

I de fall som här är i fråga kan det ofta förutsättas att brottsliga handlingar av ett eller annat slag har förövats. I den mån det är fråga om en handling som är straffbar enligt svensk lag kan då vanliga straffprocessuella regler om husrannsakan och beslag tillämpas, och de föreslagna befogenheterna för Riksantikvarieämbetet kan i sådana fall tänkas leda till kompetenskonflikter. Skulle det vara fråga om en handling som är brottslig enligt den främmande statens men inte enligt svensk lag – närmast då överträdelse av den främmande statens offentlighetsrättsliga reglering – kan biträde från svensk sida lämnas som rättshjälp i brottmål, varvid även tvångsåtgärder kan komma i fråga under de förutsättningar som anges i lagen (1975:295) om användning av tvångsmedel på begäran av främmande stat. Till detta kommer att de föreslagna reglerna i 6 kap. 5 § gör det möjligt för domstol att även interimistiskt förordna om kvarstad på ett kulturföremål efter ansökan därom från den återkrävande statens sida.

Enligt Lagrådets mening får de krav som direktivet ställer på den svenska lagstiftningen med hänsyn härtill anses vara uppfyllda även utan att man inför särskilda regler om undersökning i enskilda utrymmen och om omhändertagande av föremål. En skyldighet för Riksantikvarieämbetet att på begäran efterforska bortförda kulturföremål behöver således inte nödvändigtvis vara förenad med befogenheter för ämbetet att genomföra sådana tvångsåtgärder som här är i fråga och som otvivelaktigt har karaktär av polisverksamhet. Detta gäller så mycket mera som det finns utrymme för tvekan om de föreslagna reglerna är ägnade att mera påtagligt minska risken för att ett olagligt bortfört kulturföremål göms undan eller att annan liknande åtgärd vidtas i sådana fall då innehavaren kan vara benägen att försvåra ett återlämnande.

Anses de nu ifrågavarande reglerna likväl böra införas, bör med beaktande av föreskrifterna i 2 kap. 12 § regeringsformen tillses att de inte sträcker sig längre än som behövs med hänsyn till deras ändamål. Tillstånd till en sådan undersökning som avses i 8 § bör således inte få meddelas i andra fall än då den hos vilken undersökningen är avsedd att vidtas skäligen kan befaras undandra sig att lämna uppgift huruvida han innehar det olagligen bortförda kulturföremålet. Möjligheten att meddela beslut utan motpartens hörande bör reserveras för fall då det är fara i dröjsmål.

När det gäller situationer då biträde av kronofogdemyndighet begärs bör beaktas att sådan myndighet enligt 16 kap. 11 § utsökningsbalken genast och således utan att höra svaranden skall vidta behövliga åtgärder när saken är brådskande. Som exempel på brådskande fall anges i lagmotiven situationer då det är fara att egendomen sticks undan (prop. 1980/81:8 s. 796). Det är således redan enligt gällande reglering sörjt för att kronofogdemyndigheten inte skall lämna någon underrättelse i sådana fall då detta kan äventyra syftet med förfarandet. Med hänsyn härtill bör den föreslagna regeln i 6 kap. 9 § tredje stycket andra meningen om att kronofogdemyndighet inte skall lämna underrättelse till svaranden utgå.

Beaktas vad Lagrådet sålunda anfört skulle – alltjämt under förutsättning att de nu ifrågavarande reglerna bedöms vara påkallade – remissförslagets 6 kap. 8 och 9 §§, med vissa redaktionella ändringar i övrigt, kunna ges

9 §

"Tingsrätten får på ansökan av den myndighet som regeringen bestämmer (den centrala myndigheten) besluta att myndigheten får genomföra en undersökning hos någon för att söka efter ett visst kulturföremål som olagligt förts bort från en stat som anges i 1 §. Tillstånd får lämnas endast om

1. det finns särskild anledning att anta att det sökta föremålet kan påträffas vid undersökningen,

2. den hos vilken undersökningen skall vidtas skäligen kan befaras undandra sig att lämna uppgift huruvida han innehar föremålet,

3. vikten av att åtgärden vidtas uppväger det intrång eller men i övrigt som åtgärden innebär för den som berörs.

Ansökan skall göras skriftligen.

Om det är fara i dröjsmål, får beslut enligt första stycket meddelas utan att motparten ges tillfälle att yttra sig över ansökningen. Denne behöver i sådant fall inte heller underrättas om rättsens beslut innan undersökningen påbörjas.

Beslutet gäller omedelbart, om inte annat bestäms."

10 §

"Av ett beslut om undersökning skall framgå i vilken utsträckning den centrala myndigheten har rätt att få tillträde till lokaler, markområden, transportmedel och andra utrymmen.

Vid undersökningen skall tillämpas bestämmelserna i 28 kap. 6 §, 7 § andra stycket och 9 § första stycket rättegångsbalken.

Myndigheten får begära biträde av kronofogdemyndigheten för att genomföra undersökningen. Därvid tillämpas 16 kap. 10 § utsökningensbalken."

Lagrådet vill slutligen påpeka att de regler i förslaget som syftar till att hemlighålla ansökningar och beslut för de berörda kan bli verkningslösa, om dessa handlingar – liksom den främmande statens hänvändelse till Riksantikvarieämbetet – blir tillgängliga för envar utan någon sekretess. Sekretess kan i de fall som här avses också tänkas vara påkallad av hänsyn till den enskilde. När de regler i rättegångsbalken som utgjort förebild för remissens reglering tillämpas gäller normalt förundersökningssekretess enligt 5 kap. 1 § och 9 kap. 17 § sekretesslagen (1980:100), medan några sekretessregler inte torde vara tillämpliga i de fall som remissförslaget tar sikte på. Med hänsyn till svårigheterna att infoga sekretessregler för de ändamål som här avses i sekretesslagens systematik har Lagrådet emellertid ansett sig böra avstå från att föreslå några sådana regler. Nämda förhållande kan dock anföras som ytterligare ett skäl som är ägnat att leda till tvekan huruvida de nu ifrågasvarande reglerna lämpligen bör införas.

RÅDETS DIREKTIV 93/7/EEG

av den 15 mars 1993

om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium

EUROPEISKA GEMENSKAPERNAS RÅD HAR ANTAGIT
DETTA DIREKTIV

med beaktande av Fördraget om upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen, särskilt artikel 100a i detta,

med beaktande av kommissionens förslag¹,

i samarbete med Europaparlamentet²,

med beaktande av Ekonomiska och sociala kommitténs yttrande³, och

med beaktande av följande:

Artikel 8a i fördraget föreskriver upprättandet senast den 1 januari 1993 av den inre marknaden som skall omfatta ett område utan inre gränser, där fri rörlighet för varor, personer, tjänster och kapital säkerställs i enlighet med bestämmelserna i fördraget.

Enligt villkoren och med de begränsningar som anges i artikel 36 i fördraget kommer medlemsstaterna efter 1992 att behålla rätten att definiera sina nationella skatter och att vidta nödvändiga åtgärder för att skydda dem inom detta område utan inre gränser.

Ett system bör därför införas som gör det möjligt för medlemsstaterna att säkerställa återförandet till sitt territorium av kulturföremål som klassas som nationella skatter enligt artikel 36 och som har förts bort från deras territorium i strid med ovan nämnda nationella åtgärder eller mot rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål⁴. Tillämpningen av systemet bör vara

så enkel och effektiv som möjligt. För att underlätta samarbete vad avser återlämnande bör tillämpningsområdet begränsas till artiklar som tillhör gemensamma kategorier av kulturföremål. Bilagan till detta direktiv är följaktligen inte avsedd att definiera föremål som klassas som *nationella skatter* enligt artikel 36, utan endast kategorier av föremål som kan klassas som sådana och följaktligen omfattas av det förfarande för återlämnande som införs genom detta direktiv.

Kulturföremål som klassas som nationella skatter och som utgör en integrerad del av offentliga samlingar eller inventarier i kyrkliga institutioner, men som inte faller under dessa gemensamma kategorier, bör också omfattas av detta direktiv.

Administrativt samarbete bör upprättas mellan medlemsstaterna vad avser nationella skatter i nära anknytning till samarbetet om stulna konstföremål. Detta samarbete skall särskilt omfatta registrering hos Interpol och andra kvalificerade organ, som upprättar liknande förteckningar över försvunna, stulna eller olagligen bortförda kulturföremål som utgör del av medlemsstaternas nationella skatter och offentliga samlingar.

Förfarandet som införs genom detta direktiv är ett första steg i att upprätta samarbete mellan medlemsstaterna på detta område i samband med den inre marknaden. Syftet är ömsidigt erkännande av relevanta nationella lagar. Det bör därför särskilt införas bestämmelser att kommissionen biträds av en rådgivande kommitté.

Förordning (EEG) nr 3911/92 inför tillsammans med detta direktiv ett gemenskapssystem för att skydda medlemsstaternas kulturföremål. Det datum då medlemsstaterna måste följa detta direktiv måste vara så nära det datum då denna förordning träder i kraft som möjligt. Med hänsyn till staternas rättsliga system och räckvidden av de förändringar i lagstiftningen

¹ EGT nr C 53, 28.2.1992, s. 11 och

EGT nr C 172, 8.7.1992, s. 7.

² EGT nr C 176, 13.7.1992, s. 129 och

EGT nr C 72, 15.3.1993.

³ EGT nr C 223, 31.8.1992, s. 10.

⁴ EGT nr L 395, 31.12.1992, s. 1

som är nödvändiga för att genomföra detta direktiv kommer några medlemsstater att behöva en längre period.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

I detta direktiv används följande beteckningar med de betydelse som här anges:

1. *Kulturföremål:*

- ett föremål som före eller efter dess olagliga bortförande från en medlemsstats territorium, klassas som tillhörande "nationella skatter av konstnärligt, historiskt eller arkeologiskt värde" enligt nationell lagstiftning eller administrativa förfaranden, allt i enlighet med artikel 36 i fördraget,

och

- som tillhör en av de kategorier som anges i bilagan eller som inte tillhör en av dessa kategorier men utgör en integrerad del av

- offentliga samlingar förtecknade hos muséer, arkiv eller biblioteks bevarade samlingar.

I detta direktiv avses med *offentliga samlingar* samlingar som ägs av en medlemsstat, av en lokal eller regional myndighet i medlemsstaten eller av en institution som är belägen på medlemsstatens territorium och som definieras som offentlig enligt medlemsstatens lagstiftning och som är antingen medlemsstatens eller den lokala eller regionala myndighetens egendom eller på betydande sätt finansieras av dessa.

- inventarier i kyrkliga institutioner.

2. *Olagligen förts bort från en medlemsstats territorium :*

- förts bort från en medlemsstats territorium i strid med dess regler om skydd för nationella skatter eller i strid med förordning (EEG) nr 3911/92, eller
- inte återlämnats efter en tidsbegränsad laglig utförelse eller varje brott mot något annat villkor som gäller för en sådan utförelse.

3. *Återkrävande medlemsstat:* den medlemsstat från vars territorium kulturföremålet olagligen har förts bort.

4. *Krävd medlemsstat:* den medlemsstat på vars territorium ett kulturföremål som olagligen förts bort från en annan medlemsstats territorium befinner sig.

5. *Återlämnande:* det fysiska återlämnandet av kulturföremålet till den återkrävande medlemsstatens territorium.

6. *Innehavare:* den person som fysiskt innehar kulturföremålet för sin egen räkning.

7. *Mellanhand:* den person som fysiskt innehar kulturföremålet för annans räkning.

Artikel 2

Kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium skall återlämnas i enlighet med det förfarande och under de omständigheter som föreskrivs i detta direktiv.

Artikel 3

Varje medlemsstat skall utse en eller flera centrala myndigheter som skall utföra de uppgifter som föreskrivs i detta direktiv.

Medlemsstaterna skall underrätta kommissionen om alla de centrala myndigheter som de utser enligt denna artikel. Kommissionen skall offentliggöra en förteckning över de centrala myndigheterna och varje ändring som berör dem i C-serien av *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*.

Artikel 4

Medlemsstaternas centrala myndigheter skall samarbeta och främja samråd mellan medlemsstaternas behöriga nationella myndigheter. De sistnämnda myndigheterna skall särskilt utföra följande uppgifter:

1. Efter ansökan från den återkrävande medlemsstaten efterforska ett närmare angivet kulturföremål som olagligen har förts bort från dess territorium och identifiera innehavaren och/eller mellanhanden. Ansökan måste innehålla all information som behövs för att underlätta efterforskningen, särskilt beträffande föremålets faktiska eller förmodade belägenhet.
2. Underrätta de berörda medlemsstaterna då ett kulturföremål påträffats på det egna territoriet och då det rimligen kan antas att det olagligen har förts bort från en annan medlemsstats territorium.
3. Göra det möjligt för de behöriga myndigheterna i den återkrävande medlemsstaten att kontrollera att föremålet i fråga är ett kulturföremål, förutsatt att kontrollen görs inom två månader efter den underrättelse som föreskrivs i punkt 2. Om den inte görs inom den föreskrivna tiden skall punkt 4 och 5 inte tillämpas.
4. Vidta alla nödvändiga åtgärder i samarbete med en berörd medlemsstat för det fysiska bevarandet av kulturföremålet.
5. Genom nödvändiga interimistiska åtgärder förhindra varje handling som syftar till att undvika ett återlämnandeförfarande.

6. Uppträda som förmedlare mellan innehavaren och/eller mellanhanden och den återkrävande medlemsstaten med avseende på återlämnandet. För detta ändamål kan de behöriga myndigheterna i den krävda medlemsstaten, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 5, först underlätta genomförandet av ett skiljeförfarande i enlighet med den nationella lagstiftningen i den krävda staten och förutsatt att den återkrävande staten och innehavaren eller mellanhanden samtycker.

Artikel 5

Den återkrävande medlemsstaten kan hos den behöriga domstolen i den krävda medlemsstaten väcka talan mot innehavaren eller, om sådan saknas, mot mellanhanden i avsikt att säkerställa återlämnandet av ett kulturföremål som olagligen har förts bort från dess territorium.

Talan kan upptas till prövning endast om till ansökan bifogats:

- en handling som beskriver det begärda föremålet och som anger att det är ett kulturföremål,
- en förklaring från de behöriga myndigheterna i den återkrävande medlemsstaten att kulturföremålet olagligen förts bort från dess territorium.

Artikel 6

Den centrala myndigheten i den återkrävande medlemsstaten skall genast underrätta den centrala myndigheten i den krävda medlemsstaten om att talan väckts om återlämnandet.

Den centrala myndigheten i den krävda medlemsstaten skall genast underrätta de centrala myndigheterna i de andra medlemsstaterna.

Artikel 7

1. Medlemsstaterna skall i sin lagstiftning föreskriva att sådan talan om återlämnande som avses i detta direktiv inte får väckas mer än ett år efter det att den återkrävande medlemsstaten fått vetskap om var kulturföremålet finns och om innehavarens eller mellanhandens identitet.

En sådan talan kan i alla händelser inte väckas mer än 30 år efter det att föremålet olagligen fördes bort från den återkrävande medlemsstatens territorium. Emellertid gäller för föremål som utgör en del av sådana offentliga samlingar som anges i artikel 1.1 och för kyrkliga föremål i de medlemsstater där de åtnjuter särskilt skydd enligt nationell lagstiftning en tidsgräns för talan om återlämnande om 75 år, utom i medlemsstater där talerätten inte är föremål för någon tidsgräns eller i sådana fall där bilaterala överenskommelser mellan medlemsstater föreskriver en tid som överstiger 75 år.

2. Talan om återlämnande kan inte väckas om bortförandet från den återkrävande medlemsstatens territorium inte längre

är olagligt vid den tidpunkt då talan väcks.

Artikel 8

Om inte något annat föreskrivs i artiklarna 7 och 13 skall den behöriga domstolen besluta om återlämnande av kulturföremålet i fråga, om domstolen finner att detta är ett kulturföremål enligt artikel 1.1 och att det olagligen har förts bort från det nationella territoriet.

Artikel 9

Då återlämnande av föremålet beslutas skall den behöriga domstolen i de krävda staterna tillerkänna innehavaren en sådan ersättning som den bedömer skäligen med hänsyn till omständigheterna i fallet, förutsatt att den finner att innehavaren visat vederbörlig omsorg och uppmärksamhet vid anskaffandet av föremålet.

Bevisbördan skall avgöras av lagstiftningen i den krävda medlemsstaten.

Då det gäller gåva eller arv skall innehavaren inte vara i en förmånligare ställning än den som han förvärvade föremålet från.

Den återkrävande medlemsstaten skall betala ersättningen vid återlämnandet av föremålet.

Artikel 10

Kostnader som uppstått vid verkställigheten av ett beslut om återlämnande av ett kulturföremål skall bäras av den återkrävande medlemsstaten. Samma sak gäller för kostnaderna för de åtgärder som anges i artikel 4.4.

Artikel 11

Betalning av skälig ersättning och de kostnader som avses i artiklarna 9 och 10 skall inte påverka den återkrävande medlemsstatens rätt att kräva betalning av de personer som är ansvariga för det olagliga bortförandet av kulturföremålet.

Artikel 12

Äganderätten till kulturföremålet efter återlämnande skall avgöras av den återkrävande medlemsstatens lag.

Artikel 13

Detta direktiv skall bara gälla kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium från och med den 1 januari 1993.

Artikel 14

1. Varje medlemsstat kan utsträcka sin förpliktelse att återlämna kulturföremål till att omfatta även andra kategorier av föremål än de som finns angivna i bilagan.
2. Varje medlemsstat kan tillämpa det förfarande som föreskrivs i detta direktiv på framställning om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från andra medlemsstaters territorium före den 1 januari 1993.

Artikel 15

Detta direktiv skall inte påverka tillämpningen av de civil- och straffrättsliga åtgärder som kan vidtas enligt medlemsstaternas nationella lagstiftning av den återkrävande medlemsstaten och/eller ägaren av ett kulturföremål som har stulits.

Artikel 16

1. Medlemsstaterna skall till kommissionen vart tredje år och första gången i februari 1996 överlämna en rapport om tillämpningen av detta direktiv.
2. Vart tredje år skall kommissionen framlägga en rapport till Europaparlamentet, rådet och Ekonomiska och sociala kommittén om tillämpningen av detta direktiv.
3. Rådet skall granska direktivets effektivitet efter en tillämpningstid på tre år och på förslag från kommissionen göra nödvändiga ändringar.
4. I alla händelser skall rådet på förslag av kommissionen vart tredje år se över och när det är lämpligt revidera de belopp som anges i bilagan på grundval av de ekonomiska och monetära indextalen inom gemenskapen.

Artikel 17

Kommissionen skall biträdas av den kommitté som inrättats genom artikel 8 i förordning (EEG) nr 3911/92.

Kommittén skall undersöka varje fråga om tillämpningen av bilagan till detta direktiv som tas upp av ordföranden antingen på eget initiativ eller på begäran av en medlemsstats företrädare.

Artikel 18

Medlemsstaterna skall sätta i kraft de lagar och andra författningar som är nödvändiga för att följa detta direktiv inom nio månader från dess antagande, utom när det gäller Belgien, Tyskland och Nederländerna som skall följa detta direktiv senast tolv månader från dess antagande. De skall genast underrätta kommissionen om detta.

När en medlemsstat antar dessa bestämmelser skall de innehålla en hänvisning till detta direktiv eller åtföljas av en sådan hänvisning när de offentliggörs. Närmare föreskrifter om hur hänvisningen skall göras skall varje medlemsstat själv utfärda.

Artikel 19

Detta direktiv riktar sig till medlemsstaterna.

Utfärdat i Bryssel den 15 mars 1993

På rådets vägnar

M. JELVED

Ordförande

BILAGA

Kategorier som avses i artikel 1.1 andra strecksatsen och som föremål som klassas som nationella skatter enligt artikel 36 i fördraget måste tillhöra för att kunna återlämnas enligt detta direktiv

- A. 1. Arkeologiska föremål som är äldre än 100 år och som härrör från
- utgrävningar och fynd på land eller under vatten,
 - arkeologiska fyndplatser,
 - arkeologiska samlingar.
2. Föremål som utgör en integrerad del av söndertagna konstnärliga, historiska eller religiösa minnesmärken som är äldre än 100 år.
3. Tavlor och målningar som utförts helt för hand, på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
4. Mosaiker som inte tillhör kategorierna 1 och 2 och teckningar som utförts helt för hand på vilket underlag och i vilket material som helst¹.
5. Originalgravyrer, tryck, silkscreentryck och litografier med deras respektive matriser och originalaffischer¹.
6. Originalskulpturer eller originalstatyer och kopior, framställda enligt samma process som originalet¹ och som inte tillhör kategori 1.
7. Fotografier, film och negativ av dessa¹.
8. Inkunabler och manuskript, inklusive kartor och partitür, enstaka eller i samlingar¹.
9. Böcker som är äldre än 100 år, enstaka eller i samlingar
10. Tryckta kartor äldre än 200 år.
11. Arkiv och däri ingående delar, som är äldre 50 år, på vilket underlag och i vilket medium som helst.
12. a. Samlingar² och föremål från zoologiska, botaniska, mineralogiska eller anatomiska samlingar.
- b. Samlingar² av historiskt, paleontologiskt, etnografiskt eller numismatiskt intresse.
13. Transportmedel som är äldre än 75 år .
14. Andra antikviteter som inte tillhör kategorierna A1—A13 och som är äldre än 50 år .

Kulturföremålen i kategorierna A1—A14 omfattas av detta direktiv bara om deras värde motsvarar eller överstiger de ekonomiska gränsvärdena under B.

- B. Ekonomiska gränsvärdena tillämpliga på vissa kategorier under A (i ecu)

VÄRDE: 0 (Noll)

- 1 (arkeologiska föremål)
- 2 (delar av minnesmärken)
- 8 (inkunabler och manuskript)
- 11 (arkiv)

15 000

- 4 (mosaiker och teckningar)
- 5 (gravyrer)
- 7 (fotografier)
- 10 (tryckta kartor)

¹ Som är äldre än femtio år och inte tillhör upphovsmannen.

² Enligt definitionen av domstolen i dess dom i mål 252/84:

"Samlingar föremål enligt nr 99.05 i Gemensamma tulltaxan är föremål som har de egenskaper som krävs för att ingå i en samling, dvs. föremål som är relativt sällsynta, som normalt inte används för sitt ursprungliga ändamål, är föremål för speciella transaktioner utanför den normala handeln med liknande bruksföremål och är av högt värde".

50 000

- 6 (statyer)
- 9 (böcker)
- 12 (samlingar)
- 13 (transportmedel)
- 14 (alla andra föremål)

150 000

- 3 (tavlor)

Bedömningen av om villkoren för det ekonomiska gränsvärdet är uppfyllda måste göras när återlämnande begärs. Det ekonomiska värdet är det som föremålet har i den återkrävande medlemsstaten.

Dagen för omvandling av värdena, uttryckta i ecu i bilagan, till nationella valutor skall vara den 1 januari 1993.

Information om ikraftträdandet av Rådets förordning (EEG) nr 3911/92 av den 9 december 1992 om export av kulturföremål¹

Hänvisningen till rådets direktiv om återlämnande av kulturföremål som olagligen förts bort från en medlemsstats territorium i artiklarna 2.2, 6 och 11 i ovannämnda förordning skall lyda: 93/7/EEG².

Artikel 11 i förordning (EEG) nr 3911/92 föreskriver att den förordningen träder i kraft den tredje dagen efter det att direktiv 93/7/EEG offentliggjorts i *Europeiska gemenskapernas officiella tidning*.

¹ EGT nr L 395, 31.12.1992, s. 1.

² Se sid 74 i denna EGT.

II

(Acts whose publication is not obligatory)

COUNCIL

COUNCIL DIRECTIVE 93/7/EEC

of 15 March 1993

on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State

THE COUNCIL OF THE EUROPEAN COMMUNITIES,

Having regard to the Treaty establishing the European Economic Community, and in particular Article 100a thereof,

Having regard to the proposal from the Commission ⁽¹⁾,

In cooperation with the European Parliament ⁽²⁾,

Having regard to the opinion of the Economic and Social Committee ⁽³⁾,

Whereas Article 8a of the Treaty provides for the establishment, not later than 1 January 1993, of the internal market, which is to comprise an area without internal frontiers in which the free movement of goods, persons, services and capital is ensured in accordance with the provisions of the Treaty;

Whereas, under the terms and within the limits of Article 36 of the Treaty, Member States will, after 1992, retain the right to define their national treasures and to take the necessary measures to protect them in this area without internal frontiers;

Whereas arrangements should therefore be introduced enabling Member States to secure the return to their territory of cultural objects which are classified as national treasures within the meaning of the said Article 36 and have been removed from their territory in breach of the abovementioned national measures or of Council Regulation (EEC) No 3911/92 of 9 December 1992 on the

export of cultural goods ⁽⁴⁾; whereas the implementation of these arrangements should be as simple and efficient as possible; whereas, to facilitate cooperation with regard to return, the scope of the arrangements should be confined to items belonging to common categories of cultural object; whereas the Annex to this Directive is consequently not intended to define objects which rank as 'national treasures' within the meaning of the said Article 36, but merely categories of object which may be classified as such and may accordingly be covered by the return procedure introduced by this Directive;

Whereas cultural objects classified as national treasures and forming an integral part of public collections or inventories of ecclesiastical institutions but which do not fall within these common categories should also be covered by this Directive;

Whereas administrative cooperation should be established between Member States as regards their national treasures, in close liaison with their cooperation in the field of stolen works of art and involving in particular the recording, with Interpol and other qualified bodies issuing similar lists, of lost, stolen or illegally removed cultural objects forming part of their national treasures and their public collections;

Whereas the procedure introduced by this Directive is a first step in establishing cooperation between Member States in this field in the context of the internal market; whereas the aim is mutual recognition of the relevant national laws; whereas provision should therefore be made, in particular, for the Commission to be assisted by an advisory committee;

Whereas Regulation (EEC) No 3911/92 introduces, together with this Directive, a Community system to protect Member States' cultural goods; whereas the date by which

⁽¹⁾ OJ No C 53, 28. 2. 1992, p. 11, and

OJ No C 172, 8. 7. 1992, p. 7.

⁽²⁾ OJ No C 176, 13. 7. 1992, p. 129 and

OJ No C 72, 15. 3. 1993.

⁽³⁾ OJ No C 223, 31. 8. 1992, p. 10.

⁽⁴⁾ OJ No L 395, 31. 12. 1992, p. 1.

Member States have to comply with this Directive has to be as close as possible to the date of entry into force of that Regulation; whereas, having regard to the nature of their legal systems and the scope of the changes to their legislation necessary to implement this Directive, some Member States will need a longer period.

HAS ADOPTED THIS DIRECTIVE:

Article 1

For the purposes of this Directive:

1. 'Cultural object' shall mean an object which:

- is classified, before or after its unlawful removal from the territory of a Member State, among the 'national treasures possessing artistic, historic or archaeological value' under national legislation or administrative procedures within the meaning of Article 36 of the Treaty,

and

- belongs to one of the categories listed in the Annex or does not belong to one of these categories but forms an integral part of:

- public collections listed in the inventories of museums, archives or libraries' conservation collection.

For the purposes of this Directive, 'public collections' shall mean collections which are the property of a Member State, local or regional authority within a Member State or an institution situated in the territory of a Member State and defined as public in accordance with the legislation of that Member State, such institution being the property of, or significantly financed by, that Member State or a local or regional authority;

- the inventories of ecclesiastical institutions.

2. 'Unlawfully removed from the territory of a Member State' shall mean:

- removed from the territory of a Member State in breach of its rules on the protection of national treasures or in breach of Regulation (EEC) No 3911/92, or

- not returned at the end of a period of lawful temporary removal or any breach of another condition governing such temporary removal.

3. 'Requesting Member State' shall mean the Member State from whose territory the cultural object has been unlawfully removed.

4. 'Requested Member State' shall mean the Member State in whose territory a cultural object unlawfully removed from the territory of another Member State is located.

5. 'Return' shall mean the physical return of the cultural object to the territory of the requesting Member State.

6. 'Possessor' shall mean the person physically holding the cultural object on his own account.

7. 'Holder' shall mean the person physically holding the cultural object for third parties.

Article 2

Cultural objects which have been unlawfully removed from the territory of a Member State shall be returned in accordance with the procedure and in the circumstances provided for in this Directive.

Article 3

Each Member State shall appoint one or more central authorities to carry out the tasks provided for in this Directive.

Member States shall inform the Commission of all the central authorities they appoint pursuant to this Article.

The Commission shall publish a list of these central authorities and any changes concerning them in the C series of the *Official Journal of the European Communities*.

Article 4

Member States' central authorities shall cooperate and promote consultation between the Member States' competent national authorities. The latter shall in particular:

1. upon application by the requesting Member State, seek a specified cultural object which has been unlawfully removed from its territory, identifying the possessor and/or holder. The application must include all information needed to facilitate this search, with particular reference to the actual or presumed location of the object;

2. notify the Member States concerned, where a cultural object is found in their own territory and there are reasonable grounds for believing that it has been unlawfully removed from the territory of another Member State;

3. enable the competent authorities of the requesting Member State to check that the object in question is a cultural object, provided that the check is made within 2 months of the notification provided for in paragraph 2. If it is not made within the stipulated period, paragraphs 4 and 5 shall cease to apply;

4. take any necessary measures, in cooperation with the Member State concerned, for the physical preservation of the cultural object;

5. prevent, by the necessary interim measures, any action to evade the return procedure;

6. act as intermediary between the possessor and/or holder and the requesting Member State with regard to return. To this end, the competent authorities of the requested Member States may, without prejudice to Article 5, first facilitate the implementation of an arbitration procedure, in accordance with the national legislation of the requested State and provided that the requesting State and the possessor or holder give their formal approval.

Article 5

The requesting Member State may initiate, before the competent court in the requested Member State, proceedings against the possessor or, failing him, the holder, with the aim of securing the return of a cultural object which has been unlawfully removed from its territory.

Proceedings may be brought only where the document initiating them is accompanied by:

- a document describing the object covered by the request and stating that it is a cultural object,
- a declaration by the competent authorities of the requesting Member State that the cultural object has been unlawfully removed from its territory.

Article 6

The central authority of the requesting Member State shall forthwith inform the central authority of the requested Member State that proceedings have been initiated with the aim of securing the return of the object in question.

The central authority of the requested Member State shall forthwith inform the central authorities of the other Member States.

Article 7

1. Member States shall lay down in their legislation that the return proceedings provided for in this Directive may not be brought more than one year after the requesting Member State became aware of the location of the cultural object and of the identity of its possessor or holder.

Such proceedings may, at all events, not be brought more than 30 years after the object was unlawfully removed from the territory of the requesting Member State. However, in the case of objects forming part of public collections, referred to in Article 1 (1), and ecclesiastical goods in the Member States where they are subject to special protection arrangements under national law, return proceedings shall be subject to a time-limit of 75 years, except in Member States where proceedings are not subject to a time-limit or in the case of bilateral agreements between Member States laying down a period exceeding 75 years.

2. Return proceedings may not be brought if removal from the national territory of the requesting Member State

is no longer unlawful at the time when they are to be initiated.

Article 8

Save as otherwise provided in Articles 7 and 13, the competent court shall order the return of the cultural object in question where it is found to be a cultural object within the meaning of Article 1 (1) and to have been removed unlawfully from national territory.

Article 9

Where return of the object is ordered, the competent court in the requested States shall award the possessor such compensation as it deems fair according to the circumstances of the case, provided that it is satisfied that the possessor exercised due care and attention in acquiring the object.

The burden of proof shall be governed by the legislation of the requested Member State.

In the case of a donation or succession, the possessor shall not be in a more favourable position than the person from whom he acquired the object by that means.

The requesting Member State shall pay such compensation upon return of the object.

Article 10

Expenses incurred in implementing a decision ordering the return of a cultural object shall be borne by the requesting Member State. The same applies to the costs of the measures referred to in Article 4 (4).

Article 11

Payment of the fair compensation and of the expenses referred to in Articles 9 and 10 respectively shall be without prejudice to the requesting Member State's right to take action with a view to recovering those amounts from the persons responsible for the unlawful removal of the cultural object from its territory.

Article 12

Ownership of the cultural object after return shall be governed by that law of the requesting Member State.

Article 13

This Directive shall apply only to cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State on or after 1 January 1993.

Article 14

1. Each Member State may extend its obligation to return cultural objects to cover categories of objects other than those listed in the Annex.

2. Each Member State may apply the arrangements provided for by this Directive to requests for the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of other Member States prior to 1 January 1993.

Article 15

This Directive shall be without prejudice to any civil or criminal proceedings that may be brought, under the national laws of the Member States, by the requesting Member State and/or the owner of a cultural object that has been stolen.

Article 16

1. Member States shall send the Commission every three years, and for the first time in February 1996, a report on the application of this Directive.

2. The Commission shall send the European Parliament, the Council and the Economic and Social Committee, every three years, a report reviewing the application of this Directive.

3. The Council shall review the effectiveness of this Directive after a period of application of three years and, acting on a proposal from the Commission, make any necessary adaptations.

4. In any event, the Council acting on a proposal from the Commission, shall examine every three years and, where appropriate, update the amounts indicated in the Annex, on the basis of economic and monetary indicators in the Community.

Article 17

The Commission shall be assisted by the Committee set up by Article 8 of Regulation (EEC) No 3911/92.

The Committee shall examine any question arising from the application of the Annex to this Directive which may be tabled by the chairman either on his own initiative or at the request of the representative of a Member State.

Article 18

Member States shall bring into force the laws, regulations and administrative provisions necessary to comply with this Directive within nine months of its adoption, except as far as the Kingdom of Belgium, the Federal Republic of Germany and the Kingdom of the Netherlands are concerned, which must conform to this Directive at the latest twelve months from the date of its adoption. They shall forthwith inform the Commission thereof.

When Member States adopt these measures, they shall contain a reference to this Directive or shall be accompanied by such reference on the occasion of their official publication. The methods of making such a reference shall be laid down by the Member States.

Article 19

This Directive is addressed to the Member States.

Done at Brussels, 15 March 1993.

For the Council

The President

M. JELVED

ANNEX

Categories referred to in the second indent of Article 1 (1) to which objects classified as 'national treasures' within the meaning of Article 36 of the Treaty must belong in order to qualify for return under this Directive

- A. 1. Archaeological objects more than 100 years old which are the products of:
- land or underwater excavations and finds,
 - archaeological sites,
 - archaeological collections.
2. Elements forming an integral part of artistic, historical or religious monuments which have been dismembered, more than 100 years old.
3. Pictures and paintings executed entirely by hand, on any medium and in any material⁽¹⁾.
4. Mosaics other than those in category 1 or category 2 and drawings executed entirely by hand, on any medium and in any material⁽¹⁾.
5. Original engravings, prints, serigraphs and lithographs with their respective plates and original posters⁽¹⁾.
6. Original sculptures or statuary and copies produced by the same process as the original⁽¹⁾ other than those in category 1.
7. Photographs, films and negatives thereof⁽¹⁾.
8. Incunabula and manuscripts, including maps and musical scores, singly or in collections⁽¹⁾.
9. Books more than 100 years old, singly or in collections.
10. Printed maps more than 200 years old.
11. Archives and any elements thereof, of any kind, on any medium, comprising elements more than 50 years old.
12. (a) Collections⁽²⁾ and specimens from zoological, botanical, mineralogical or anatomical collections;
(b) Collections⁽²⁾ of historical, palaeontological, ethnographic or numismatic interest.
13. Means of transport more than 75 years old.
14. Any other antique item not included in categories A 1 to A 13, more than 50 years old.

The cultural objects in categories A 1 to A 14 are covered by this Directive only if their value corresponds to, or exceeds, the financial thresholds under B.

B. Financial thresholds applicable to certain categories under A (in ecus)

VALUE: 0 (Zero)

- 1 (Archaeological objects)
- 2 (Dismembered monuments)
- 8 (Incunabula and manuscripts)
- 11 (Archives)

15 000

- 4 (Mosaics and drawings)
- 5 (Engravings)
- 7 (Photographs)
- 10 (Printed maps)

⁽¹⁾ Which are more than fifty years old and do not belong to their originators.

⁽²⁾ As defined by the Court of Justice in its Judgment in Case 252/84, as follows:

'Collectors' pieces within the meaning of Heading No 99.05 of the Common Customs Tariff are articles which possess the requisite characteristics for inclusion in a collection, that is to say, articles which are relatively rare, are not normally used for their original purpose, are the subject of special transactions outside the normal trade in similar utility articles and are of high value.'

50 000

- 6 (Statuary)
- 9 (Books)
- 12 (Collections)
- 13 (Means of transport)
- 14 (Any other item)

150 000

- 3 (Pictures)

The assessment of whether or not the conditions relating to financial value are fulfilled must be made when return is requested. The financial value is that of the object in the requested Member State.

The date for the conversion of the values expressed in ecus in the Annex into national currencies shall be 1 January 1993.

**Information concerning the entry into force of Council Regulation (EEC) No 3911/92
of 9 December 1992 on the export of cultural goods⁽¹⁾**

The reference to the Council Directive on the return of cultural objects unlawfully removed from the territory of a Member State in Articles 2 (2), 6 and 11 of the abovementioned Regulation should read as follows: 93/7/EEC⁽²⁾.

Article 11 of Regulation (EEC) No 3911/92 provides for its entry into force on the third day following that of publication in the *Official Journal of the European Communities* of Directive 93/7/EEC.

⁽¹⁾ OJ No L 395, 31. 12. 1992, p. 1.

⁽²⁾ See page 74 of this Official Journal.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 27 oktober 1994

Närvarande: statsministern Carlsson, ordförande och statsråden Sahlin, Hjelm-Wallen, Peterson, Hellström, Thalén, Freivalds, Wallström, Persson, Tham, Schori, Blomberg, Heckscher, Hedborg, Andersson, Winberg, Uusmann, Nygren, Ulvskog, Sundström, Lindh, Johansson

Föredragande: statsrådet Wallström

Regeringen beslutar proposition 1994/95: Återlämnande av kulturföremål.